

.XLVIII.

se nihil & peccasse: quod nisi se subtraxerint. (Nequis enim ignis proximam arenamque stipulam non inuadere: cum praesertim diabolicus uentus ille spirare nunquam desinat excitareque incendia.) nisi inquam se subtraxerint declinauerintque a feminis: rursus accenduntur: rursusque id agunt: quod eis iterum doleat & molestum sit: nihilque fuisse uideatur. Non igitur parui pendunt in hos incidere defectus atque miseriae: in quas nimirum nisi dolentes nequeunt incidere: Sed harum limite metam exitumque libidinis (ut opinor) tua significare uoluit oratio. **AEMYLIANVS.** Istuc ipsum. **ANTONIVS.** Concedo aero posse quemquam letari perceptione uoluptatis: sed non nisi quae diuitia fuerit affectus: ut non tam opinetur quae uelit esse bonum uoluptatem. Nemo enim nescit esse malum: quod fieri aut publico in loco: aut non remoto teste pudor uetat.

LVII. **AEMY.** Erit igitur etiam coniugium isto pacto malum. cum coniunx ne blandiri quidem coniugi fas esse ducat: nisi e cubiculo emissis qui fuerint omnibus. **ANTO.** Non condemno coniugium: quod cum a deo institutum sit: nullo modo esse malum potest: tametsi non boni sunt qui eo abutuntur: ut qui non procreandorum liberorum: non debiri reddendi: sed libidinis explendae causa ferunt ad coitum. Hos et Hieronymus adulteros appellat

q̄ ardentiores sine uxorum amatores.

L VIII. Quod si ii quoq̄ qui redē cōiugio utunt̄:
 naturali quodā pudore ducti: semotum ab arbitris cubi
 le inuestigāt: facile intelligit̄ libidinē nec bonum esse
 posse nec uideri: q̄q̄ q̄ habet specie boni: atq̄ ideo de
 lectat: blādum malum appellat̄. Sed ne ii quidem errāt:
 qui iccirco libidinē ita noīari uolūt: q̄ corpori blādia
 tur: animæ aut̄ detrimento sit: magisq̄ seuiat. cum uideēt
 esse blandior. Nemo enim prodiorem patit̄ pestilentio
 rem q̄ uoluptatē: qua nihil est corpori nec familiarius
 nec coniuētius. Neq̄ enim fur domesticus facile uitat̄.
 Igit̄ si malum est uoluptas: nō uideo cur quī amica po
 tius sit: nō potius debeat mōerere q̄ letari: cum p̄cepta
 iā uoluptas (ut ante diximus) nō trāsierit solum: nihilq̄
 sit oīo: sed eum etiā langore (ut de scelere taceam̄ inepti
 tudineq̄ affecerit. AEMY. At ista quoq̄ nō multo
 post deficiūt. Sed leticia nihilominus p̄ceptæ remane
 bit̄ uoluptatis: atq̄ ita: ut gaudeas exultesq̄ quotiēs eius
 modi tibi in mentem uenerit uoluptas. ANTO. At
 qui: ut taceā q̄ saepe numero relinquit causas potius p̄ce
 nitēdi q̄ reminiscendi.) letari gaudere ue illecebris iis
 quibus non fruarē: quæq̄ nullo modo exiēt: q̄ sit temera
 rium tuipe uideris: tamē si quale gaudium est: quod nō
 amicis quidē patefacere sine rubore: sine dedecore: sine
 peccato queas? AEMY. Tacebo igit̄: gaudeboq̄ nō

q̄ trāſierit: ſed q̄ affuerit uoluptas. ANTO. At gaudium ē leue: uel nō eſt potius ea de re gaudere: quā cū bonis uiris partiri nō licet. O q̄ obſcenū igit̄ gaudiū illud eſt miſerac̄q̄ iactatio: qua uterq̄ coeuntū nihil ſecū cogitare potest: nihil aliis enunciare: niſi q̄ ſe ſubiecerit proſtitueritq̄ alteri: ac ſe ip̄e alterūq̄ corruperit.

LIX. Quid q̄ nihil eſt deo odibilius: nihil execrabilis q̄ gaudere ſcelere? Sed ſi te gaudiū eiſmodi delectat. certe dicerē niſi deo nō placeret: docerēq̄ quo pacto ſine labore: ſine moleſtia: ſine piculo: quibus difficultatibus mulierofī ſeſe crebrius exponūt: gaudere plane poſſes. AEMY. Obſecro ut dicas: ut explices: ut doceas: quandoquidē plus boni iſtud allatur̄ eſt q̄ mali.

ANTO. Doceā aut explicem? Nō: ſi etiā quid uis boni eueniret. Nō enim mala faciēda ſunt ut bona ſequātur: q̄q̄ ne hoc quidem bonum eſſe poteſt. AEMY.

Iſtud eſt ne aliquid inſolitū inauditum ue: aut eiſmodi: ut qui id didicerit: cōtinuo huic ip̄i dare operam cogat̄.

ANTO. Iſtiusmodi nihil eſt: ſed tamē omnino malum. AEMY. At om̄ibus cōducit noſſe mala: ſed hæc uitādi nō etiā p̄petrādi cauſa. q̄q̄ ſi ſuadeas nō peccabo: ne uel tibi uidear paruiſſe.

ANTO. Suadeo igit̄: hortor etiā uti tibi ip̄e p̄ſuadeas: te aut nudiſ tercius aut heri: aut (ſi magis placet) p̄xima nocte: aut deniq̄ iā iam cū Helia tua cubuiſſe. cū præſerī gaudeāt

sæpe hominès non tã pcepta uoluptate q̃ eã quam non
 desperat: & si fortasse nunq̃ sunt pcepturi. AEMY.
 Non nego id quidẽ. Sed ut nõ parè differt inter spem
 & lucrum: atq; inter imaginẽ umbram ue & rem ipam
 ita (ut existimo) inter speratã fictãq; uoluptatem: &
 habitã atq; uerã: licet hæc ocuus deserit. Gaudium
 igit̃ longe maius ex certis q̃ ex simulatis p̃cipitur uo-
 luptatib;: ut omittam q; simulata fictãq; non possunt es-
 se diuurna. ANTONIUS. At tam diu durabunt
 q̃ uoles: cum præsertim nihil sit fictione imaginatione
 q; facilius. Quotiens igitur libebit: poteris appetitam
 formam effingere: qua frui tibi uideare: qua gaude-
 as: lateris: gestias: q̃q̃ id consulendum est nemini.
 Quod & si tolerabiliorem efficit cupiditatem: tamen
 non euellit. Quin potius incitat: roborat: redditq; acri-
 orem.

LX. Fuerunt enim (ut accepi) qui nõ minore qui-
 dem ardore in effigies amicarum q̃ in has ipas si affu-
 issent concitarentur: atq; ita ut sibi uideretur: iam non
 earum se imagines: sed corpora ipa potius complecti.
 Ex quo plerumq; accidit: ut non sine scelere fluor illæ
 ueneris sequeretur: qui nonnunq; sine culpa eiicitur
 in quiete: ut cum is ex debilitate corporis illusionẽ ue
 diaboli proficiscitur: non etiam ex crapula ebrietateq;
 aut ex præcedenti & impudico cogitatu. Ut uero ad

non unq̃

omnia respondeam: nego illud tandem cum qui amica
 potius sit: hac semper proque arbitrari potiturum. AEMY
 LIANVS. At maxima est uis consuetudinis. AN
 TONIVS. Fateor: Sed ipsa quoque fastidium parit co
 suetudo: quod omnis res assiduitate uilior fit: perditque quo
 tidie aliquid charitatis: atque in eam tandem incidit con
 ditionem: ut omnino negligat.

LXI. Sed ut taceam quod multae incidunt saepe causae
 quae consuetudinem non impediunt solum: sed etiam
 dissolunt. nihil est foemina leuius: nihil inconstantius:
 nihil fallacius. An non Sansonem quo fortior fuit ne
 mo: Dalida tandem prodidit: in hostiumque manibus re
 liquit? Quod si uiri quibus plus ingenii datum est: plus
 etiam roboris & constantiae: instabiles nonnunquam in
 constantesque sunt. quid meretrices: quae nisi liberalem
 hominem neque admittunt: neque amant? Neque satis est
 fuisse liberalem: quod Thaidis beniuolentia usu pecuniae
 consumptioneque finitur. Nam ubi defecere largitiones:
 deficiat amor necesse est: quod Thais munificentiam di
 ligat: non hominem: illamque assidue cupiat: curet: ex
 torqueat. Ex quo intelligimus non promissiones pro
 missoresque munerum: sed praemissiones tantummodo me
 retricibus gratas esse: AEMYLIANVS. Non nego
 istum morem esse meretricum: earum autem maxime qui
 bus egestas domi est. ANTO. At placet omnibus mueram

AEMY. Ne id quidem nego. Sed quædã dari utriq̃
solët amoris uel conciliãdi uel retinẽdi gratia. Eos enĩ
facile memoria tenemus: quorum res plerũq̃ nostris in
oculis uersant̃. ANTO. Fateris igit̃ imprudẽs amã-
tum animos nõ nisi conciliante liberalitate diu stabiles
esse posse. Quæ si deserit: necesse est (ut diximus) amor
desinat. Neq̃ tamẽ si illa extabit: ideo extabit amor: quo-
niam cum sint diuersa: potest alterum p̃fecto esse sine
altero. Poterit itaq̃ abire amor manente liberalitate: si
quid se obtulerit elegãtius: si quid ue nouũ: quod ama-
bile uideat̃. Quamq̃ ut concludamus) quis debitus libi-
dini potest esse constantior: cum r̃ũq̃ ea finem re p̃tura
sit: quippe quæ non recentes modo & novas: sed etiam
ignotas ac uarias semp̃ appetit quærũq̃ uoluptates: si
p̃sertim habitis satiata sit. Quãobrem inter remedia
quidã posuere & novos amores & sarietatẽ uoluptatis.
LXII. Siquidem putauerunt eum qui amicã dese-
rere aliter nequiret: nouo amore ueterẽ quasi clauo cla-
uum euicere oportere: & tã diu defluere luxuria dum
fastidiret: Quorum utrumq̃ & falsum est & turpe. Cũ
enim amor iudicio & uolũtate suscipiat̃. nõ dubium ẽ
hoc eodem modo deponi posse. Poterit igit̃ extenuari
successione commutari ue potius: intermitti autem satis-
tate: extinguui uero nullo modo: nisi accedat (ut diximus)
uoluntas & adiutrix uolũtatis diuina quædam uis &

ratio: quā uirtutem appellamus. Nō enim uicio sed uirtute uicium curat. Volunt autē illi quidem nō potlere: nō deserere: sed mutare uoluptatē: ideoq; scelere nō tam uitare scelus q̄ augere. Sed ne tūm quidem sunt audienti cum prācipiūt ut ab iis quas relinquare optamus: fieri petamus aliquid egregium & spectabile: quod aut nesciāt efficere aut non queāt: quasi uero nō corpus ipsum appetat potius q̄ mores: aut q̄si nō illas sine his cōperimus adamare: diuq; amauerimus.

LXIII. Illud quoq; negotiū esse: quod a plerisq; receptum est. ad amicas repete salutādas accedere oportere: mane praesertim q̄ tūm soleāt & uideri & esse non tā inuenustā q̄ turpes. Quippe quae nondū lotae tersaeq; nondum oblitae unguētis: nōdum cerusa purpurisso ue ac fucis aliis affectae. Nō tūm pectine compta & distincta gēmis coma: nec calamistro crispata & inuoluti auro crines neq; ueri nonnunq; neq; sui. Non tūm a collo margaritae pendēt: nō compositi armillis humeri. Non tūm fasciis artatum pectus tumētes exprimit mamillas: quas plerumq; subtilissimis sudariolis quasi araneorum telis tegunt: ut quod appeti cupiūt: id occultare uelle uideant. Ceterum ut dixi nō est ista uita medicina q̄ & plerāq; q̄ pulcherrimae natura nullo indiget ornatu: & (id quod mirabile quoq; sed uerū est.) nulla neq; re neq; arte apparēt uenustiores: ut taceā q̄ q̄lecūq; sit amātū.

11

nequit amator id odisse. Pertinent igitur eiusmodi præcepta non ad curationem quidem: sed ad quandam fortassis remissionem perturbatorum animorum: nonnunquam etiam ad inflammationem idque magis. Quis enim nescit presentia & colloquio amicarum concitari hoies flagrareque uehementius? **AEMY.** At illa forsitan de iis dicuntur: qui siue iam deserti decepti ue a sceminis: siue tandem pulsi: has ipsas cupiunt odisse uel inuiti. Quibus item Naso præcipit: ut earum mendas notent: uoluat animo: sæpe ante oculos constituat: sæpe damnent. **ANTO.** Vult nimirum eos Naso consolari: non etiam sanare. Et recte quidem. Optant enim iccirco auferri morbum: hoc est: ardorem uoluptatis: quod hac frui nequeant: non quod nolint. Quare ne illi quidem non sunt miseri: qui cum se negligi opinentur: ardent tamen: ideoque fingunt nolle se neque cernere amicas: neque ab his cerni. Quod si facere perseverauerint: uoluntasque accesserit: non nego eos sanari plane posse. Ab his quoque non longe absunt: qui cum spernedas esse amicas iudicarint: iamque animo (ut sibi uideatur) ieiecerint: aspiciunt tamen nonnunquam tentandi gratia. Volunt scilicet facere periculum respiciantur ne adhuc: non negligentur: amentur. Quod quidem non quod stulte fias ipsi uiderint: quod quod quid non stulte faciunt amantes: quibus nihil est tam stabile quam ipsa instabilitas & uicissitudo rerum. Si amicas neglexissent: si as-

pernati essent: si deniq; omnino planeq; deseruissent.
 non quid facerent illæ: aut ubi essent: cuperent ignoscere.
 Quin potius dolerent: si forte acciderat se in eam incidisse necessitatem: ut illas quouis modo cernere audire uel cogerentur. Non autem multum differt in uicio capi ne quis uelit: an periclitetur. Si quando igitur contemplandæ foeminae tiullet animum cogitatio: quæ quidem facile & a diabolo propter molliciem inclinationemq; sensuum immittitur: & recipitur ab incautis propter iam aut speratas aut expertas uoluptates: cōtinuo illud quoq; de amica secum disputandum si respexerit: capiatur. Sin nō respexerit: dolebo pigebitq; aspexisse. Nō igitur aspiciā. Hoc autē ita semel definiendū est ac cōstituendum: ut uel habitu semp maneat sentētia.

LXIII. Et itē illud quod quidam non prætermittendum putauerunt: qui ut foeminis inuidiam facerēt sibi in primis proponendas censuere foeditates muliebres: menstrua: pedores: sitis: partus effusiones: & post unum duos uel ad summum editos liberos: mammatum fractionem distentionemq; rugatum uentrem: laxam cutem: & in dies deficientē magis uenustatē. Deinde uilitatē: hūilitatē: submissionē: molliudinē: leuitatē. Præterea astutias: dolos: fallacias: ac fletū ipm insidiarū crudelitatisq; plenissimū. Deniq; arrogantiā: illusiones: ac cætera iuriarū genera. Atq; ideo indignas & astiari & tē

III.
quæ uel præficerent a uiris uel amarent. Sunt ista qui-
dem ueluti diu cõcepta: meditataq; animo retinenda: nõ
ut hæc primùm occurrat: primùmq; his utamur. in de-
pellendis libidinibus: sed ita demum succurrant: si neq;
auertendo & oculos & aures: neq; fugiendo: tum ocium:
tum foeminas: neq; deum ipm deniq; orando: nos uicto-
res fore cõfidemus. Omnis siquidem sermo: sensus: inge-
nium: cogitatio si fieri potest nõ ab amica solum: sed ab
eo etiam sexu omnino auocanda est: ne unius rei occasi-
one fortasse fiat ad similem regressio.

LXV. Nõ minus autem q̄ foeminarum fugienda sunt
mulierorum omnium cõsortia. Qui cum lasciuie uiuant
ne aliter quidã loqui possunt. Nihil autem tam efficax
est ad corrumpendã negligendamq; pudicitiam: q̄ proter-
uorum colloquia atq; mores. Quod si, ut eruditissimus
ille sanctissimusq; p̄uifex Prosper inquit: iccirco fortas-
sis a religiosissimis patribus olim decretũ est: ne qui ado-
lescẽtium legeret Genesis librũ: neq; quãdam Ezechie-
lis p̄phetæ partẽ: nec Cãtica canticorum: nec præterea
multa id genus. In quib; generationes & quarundam
mulierum actus ac nomina sunt scripta. Quas & si secũ-
dum historiam credimus fuisse: earum tamẽ nominib; uir-
tutes figuratas accipimus: quoniã ut ille nõ solum mari-
tis ob mores gratuitatem: sed uiris etiam externis absq;
dispẽditio pudoris sui ob examina pulchritudine placue-

11
A
11
11
d. prosp. l. 3.
de uita conij.
c. 6.

.LIII.

re. ita uirtutes quoque & suos reddunt omnibus mirabiles
& externos quadam sui admiratione perstringunt. Si fuit
inquam prohibitum: ne quadam sacrarum etiam litterarum
uolumina legerent. quid sentiendum est de Catulli:
Propertii: Tibulli: Cralli: Nasonis: multorumque pretere-
rea mollium poetarum libris: quibus non modo faciles
ad amorem adulescentes: sed modesti quoque uiri atque con-
stantes & excitari ad libidinem & incitari ualent. Sum-
mo igitur studio uitanda sunt lenocinia omnia. In qua
si forsitan inciderimus: non committendum est: qui ea mox
aut abiiciamus aut deseramus. Sic enim imitabimur uel
Hippolytum uel Ioseph: de quibus dicere iam dudum
ubi de amatoribus sermo haberi coepit: intermisimus.
AEMY. Hos ne imitabor scilicet qui tam bene meri-
ti sunt de calibatu: ut ob istum ipsum colendum ac tuen-
dum: alter ab iis quos saepe domuisset: diuque rexisset
equis tandem discerptus necaretur. alter daretur in carcerem:
& teterrimum & diuurnum.

LXVI. ANTO. O nos felices si eiusmodi de cau-
sa pateremur. AEMY. At mihi multo aliter uidetur.
ANTO. Nempe quod supplicium tantummodo ponderan-
dum: non etiam causam putas. AEMY. An non est pa-
ti miserum? ANTO. Miserum profecto: si merito pati-
are. Contraque laudabile: gloriosum: si propter uitandam con-
seruandamque uirtutem. Quod si non sunt hi beati sed miseri:

nihil a latronibus certe differunt. AEMY. Sit ita sane: quandoquidem ipsa me ratio cedere compellit. Sed nescio utrum magis accusem inconstantiae: Hippolytum ne quem iccirco iterisse aiunt: quod equos regere desierit: an te potius qui huius simillimum esse uolueris Anterote.

LXVII. Docemur hoc quidem loco Aemylianum: neque tutum esse: iam transactae castitati fidere: neque non posse illius diuturnum obstinatumque propositum: euentu casu ue aliquo: maxime autem externa ui mutari atque extinguere. Itaque Hippolytus quod liber noluit efficere: ne fortassis occideret. id coactus post effecit: & necatus est nihilominus. Nam & si is e fluctibus emergenti monstro sese ostendit impavidum: & animo elato atque magno equos monstro iam impetu concitatos pauoreque aberrantes nunc sistere habenarum retractu conabatur. nunc uerberis assiduo coercere: ubi tamen aliena ui eademque maxima exanimati equi neglecto dirigentis gubernantisque imperio eo pergere coeperunt: quo furor metu iniectus impellebat trahebatque. protinus auriga e curru eiectus est in eum laqueum: quem cum soluere ne quicquam niteretur. (hoc enim ligabatur magis.) membratim denique diuisus occubuit. AEMY. At scimus ista. ANTO. Sed non etiam fortasse quid sibi uelint. AEMY. Confirmito id quidem & scire opto. ANTO. Dicam igitur Hippolytus (ut mihi uideetur) & si figuram Anterotis tan

.LIII.

risper recte gessit: dum hūc emulabat: tamen rectius tenuit eorū: qui cū nunq̄ neq̄ blādiciis: neq̄ terrore metu ue a proposito castitatis amoueri potuissent. tandem uim passi: quāuis suadētem illicientemq̄ coitum respicere conarent. praualete tamen ea quæ & assidua esset: & ip̄o reluctationis motu auget̄: oblectatione genitaliū: uicti cesserūt: seq̄ uoluptati dedidere: cuius mox ab equis distracti interire: hoc est: peccauere: atq̄ ideo effecti digni morte sempiterna.

LXVIII. AEMY. Danari eum qui uim passus coactusq̄ coierit: iniquum est profecto. Nō enī sine culpa quis recte patit̄. ANTO. Recte tu quidē: si oīo nullus sceleri accessit ī coitu cōsensus. AEMY. Sed qui fieri potest: ut naturalē illā Veneris uoluptatē quis etiā nolens iter coeundū nō sentiat? ANTO. Sentit quidē: nec ideo peccat: si ea nō placet: nō grata ē: sed exosa uolūtati & molestia. Is enī ne uirginitatē quidē perdit: quā ne amittat: nō tā corporis q̄ animi uirib; (quod quidē fortitudinis est ppriū) nunq̄ desinit certare: nunq̄ cedit: etiā si uiolet̄. Quo igiē diademate hic Anterotis miles donandus sit: qui in hoc tā periculoso tāq̄ intestino praelio uersatus: non euaserit solum: sed uictor etiam euaserit: uideris. AEMYLIANVS. Glorioso uirq̄ & immortalī: quippe qui superauerit humanam fortitudinem atq̄ constantiam. Quare mihi psuadeo id nisi

diuina tui fieri nō posse. ANTO. Nō equidem men-
 tiris. Fuerit ergo semp deus: modo nō negligat: summū
 quibus uis in malis remediū: adiumentum: salus: & id
 quod est omnium maximū ipse corona: ipse præmiū: ip-
 se deniq; gloria: & uera & sempiterna. Hæc habui de
 utroq; Cupidie quæ dicerem. Tu uero si non aliter sen-
 tis Aemyliane: nostram hanc sententiam confirmato.
 AEMY. Ego uero aliter: qui simul ac p̄ ætatem po-
 tui discernere quid inter bonum malumq; interesset.
 istuc ipm semp sensi: probaui: tenui: dumq; uixero: tene-
 bo. Nō igitur cupidinis heri simulachrum intuebar: q̄
 eo delectarer: sed q̄ ea consideratē omnia: quæ sunt a-
 te nō inepte disputata. Quare ut eiusmodi nobis imagi-
 nem sæpenuero impuneq; aspectandam esse: ita iis
 qui figmēti rationem atq; causam neq; sciūt neq; suspi-
 cant: prorsus abiiciēdam censeo: q̄ hi rudiores aut an-
 te capri magis inflammanē: aut decopu psualiq; capiun-
 tur. Visus sum autē tibi sæpe contradicere. Quod qui-
 dem duabus maxime de causis facere uolui: ut terciam
 omitā: q̄q̄ ne hāc quidem opinor tibi nō placere. Vna
 igitur fuit: ut meis argumētis siue a te siue ab Hædo ra-
 tione debil: tatis: dubia tollerētur omnia: fieretq; ueritas
 dilucidior. Nō est ergo cur desideres cōfirmationē meā
 cū ista sententia satis ipa p̄ se firma sit: suisq; rationib;
 quasi profundis quibusdā robustisq; radicib; ita inuitat

ut nullis euelli turbinibus possit. Porro altera causa exiit ut tentarem esses ne constantior: & an irritatus loco cederes. Tercia: ut explorarem: uirum ne quanti te faciunt: rati esses. Sed cum te uiderim eodem semp uultu atq; uoce non constater modo: uerum etiam erudite respondisse: non dubitauerim profecto te & uirum appellare: & eum quidem uirum qui poetica inuenta obscuritateq; fabularum facile aperias interpretisq; uerissime.

ANTO. Utinam Aemyliane talis essem: qualem dicis: & (ut opinor existimas Sed mihi nihil arrego: neq; fido.

AEMY. Facis sane q; omes eruditi solent. Semper enim uerentur: ne aut omiserint aliquid negligenter aut non apte dixerint. Sed Hædum cōsulamus. Quid tu rādem Hæde tota hac de disputatiōe sentis?

HÆDVS. Mihi quidem uidentur nō improbanda: quæ pro frugi Cupidine in libidinosum illum collegit Antonius: cum præsertim in explicādis poetarum figmentis multa sæpe sacris ex literis mutuatus sit: q̄q̄ de amoris generibus (modo uelitis) nobis alius exquisitiussq; disputandum est.

ANTO. Immo id & uolo & cupio.

AEMY. Ego uero tibi nō assentior solum: sed etiam supplico.

HÆDVS. Faciam id quidem: non tam mea fretus industria atq; sensu: q̄ eorū qui probantur theologorum. Sed quoniam satis multa hodie a nobis ulro citroq; dicta sunt: & ad prandium iam uocati

sumus: ideo temporis est: ualitudinis aliquid tribuamus. Post meridiem uero cum quieuerimus ad ædem: si uobis placet. *euangelistæ Marci diuertemus. Quod sane templum & suapte natura opacum est ac frigidum: & sermoni quem habituri sumus: haud parum accommodatum. AEMY. Placet nimirum. HAEDVS Tu uero quid tecum murras antoni? Tibi ne aliud uidetur? ANTONIUS. Venerat mihi iam in mentem suburbanum meum: in quo locus est secundum purissimum & scaturientem assidue fontem: tum amoenissimus: tum densissimis parulisq; arborum comis opacatus. Sed ut tibi cedā: extrema ratio tua illa me & hortatur & cogit. Nec minus quæ nunc occurrit alia quædam. Nam cum hoc ipsum prædium non satis proximum sit. uideo nos plus lassitudinis fortasse cum ex itinere: tum ex ardore solis: q̄ inde refrigerii contracturos. Sed iam surgamus: & naturæ fragilitati necessitatiq; consulamus.*

PETRI HAEDI SACERDOTIS PORTUSNAENSIS AD ALEXANDRVM EX FRATRE NEPOTEM IN TERRIVM DE AMORE LIBRVM PRO OEMIVM. LXIX.

.LVI.

T si multo ante natū dominum Ie-
sum Christū plurimi fuerunt excel-
lenti & ingenio & doctrina uiri: ut
Socrates: ut Pythagoras: ut Plato: ut
huius discipulus facile omnium (meo
iudicio) philosophorum princeps Ari-
stoteles: ne de poetis deq; cæteris doctrinæ liberalis profes-
soribus nō paucis facio mentionē: quorum omnis ars & ele-
gātia ex philosophorum scriptis & institutis profecta &
sumpta ē. aurea tamē illa ætas in q̄ ueritatis lumē illud
singulare ac diuinū erat oritur: quo recta uiuēdi uia
parefieret. multo plures habuit in oī genere disciplinarum
qui florēt: & ea quæ a grecis accepissent. nō mō litte-
ris latinis illustrarēt: ut inquit Cicero uerū etiā efficerēt
meliora: ac nōnulla quoq; p se ipsi subtilius inuenirent
tractarentq; commodius. Sed tamen eorum sapiens fuit
nemo: quandoquidē in ueritatis cognitione defecerunt
quæ nisi a deo nequit proficisci. Non igitur mirandū
si a deo alieni homines: q̄q̄ ab eo ipso admirabilis incre-
dibilisq; ingenii beneficio ac munere donati: in rerum
inuestigatione maxime elaborabāt: tamē quid uerū esset
ne in rebus quidem humanis omnino cognouere. Ita-
q; hanc ad uitam referentes omnia: in qua maxime
cupiditas non solum pecuniarum: sed laudis etiam &
gloriæ uersatur: in his assequendis pleriq; omnem

operam industriamque ponebant: nec tam ut essent quam ut
 & haberentur sapientes & appellarentur. Ac non pe-
 nitus eos sua illa ratio fefellit. Magnos enim illos ad-
 huc & præclaros viros dicimus fuisse: plurimumque hu-
 manis rebus fatemur contulisse. Quod si fortasse uolue-
 runt. ne id quidem a summa illa diuinaque iusticia sine
 quapiam gratiæ relatione prætermissum esse reor: si ta-
 men ulla boni merces iis deberi potest: qui de deo nunquam
 bene meriti fuere. Nam & si ex his quidam leguntur fi-
 dorum falsorumque deorum religionem non animo so-
 lum factoque neglexisse: uerum etiam rationibus sustulis-
 se. tamen de uno ueroque deo quid esset sentiendum: aut
 non omnino aut non recte iudicauerunt. Quare illos
 esse saluos dicere non ausim: sicut ne immunes quidem
 ab iis cruciatibus: quæ ueritatis ignaris inferuntur. Op-
 rare uero illi sibi salutem: sed frustra possunt. Quos si
 excitari ab inferis liceret: ab eisque quæreremus: utrum ne
 se morum: legum: institutionumque suarum monumenta
 mandata litteris delectet: quæ nos sæpenumero & sus-
 picimus & miramur. mox uel ille latinæ linguæ prin-
 ceps Cicero suspirans (ut opinor) responderet: neque se
 apud inferos ullam huiusce gloriæ noticiam unquam ha-
 buisse: quam hic semel reliquisset: neque si habuisset: ea
 se oblectari potuisse: cuius quoque causa sese & damna-
 tam intelligeret: & sine fine cruciandum. Nos enim si

LVII.

caput dolet: si dens: si stomachus: si alia demum quali-
 bet excruciamur corporis molestia. id tantummodo co-
 gitamus quod angit: id curamus: id querulo quoque mur-
 mure leuare consolari ue conamur: cetera quae iucunda
 quae leta negligimus omnia. Sed multo infelicioꝝ: mul-
 toque miserioꝝ conditio est statusque damnatorum: quibus
 nulla iam restat: neque spes euadendi: neque supplicioꝝ
 finis. Quis igitur si non insanit: non malit se hic ani-
 mae cum salute: aut proflus esse ignotum: aut neglectum
 ab omnibus: aut etiam abiectum: quae cum interitu sempi-
 terno: sempiternam quoque huius mundi gloriam adi-
 pisci: quae profecto ad illam quae futura est uitam: nec
 aspirare potest: nec pertinere. Quare si Ciceroni ceteris-
 que clarissimis: uel philosophis: uel oratoribus poetis
 ue daretur: ut nunc etiam possent aliquo suae laudis &
 gloriae uento fumo ue gaudere. omnis tamen illa oble-
 ditio & pompa quae diuturna: mundo tandem exulto
 terminatoque euanesceret. Admonemur igitur Alexan-
 der: ut non huius mundi gloriae captandae: sed perpe-
 tuae illius salutis adipiscendae causa: in studiis uerse-
 mur litterarum: eaque maxime in arte elaboremus: quae
 procreatrix quodammodo ac parens beatitudinis esse
 iudicatur: quam nos Theologiam dicimus. Cui nimi-
 rum tanquam diuinae legi reliqua iura omnia adherere: &
 obsequi peraequum est: tametsi non ab hac procul abest

Theologia

ea cui studeas decretorum disciplina. In qua si perfectus
 esse cupis: illud in primis tibi obseruandum esse censeo:
 quod sacrae litterae faciundum & suadent & hortantur.
 Inquit enim apostolus Iacobus: eum qui indigeat sapien-
 tia: (omnes autem indigemus:) hanc a deo petere oportere
 Sed ita: ut fide petat: nihil haesitet. Is autem mihi uide-
 tur haesitare: qui deum non recte amat. Non enim se id
 existimat exoraturum: quod ab eo quem non diligit ex-
 postulat. Igitur primum & amandus est deus: & ueren-
 dus: quod diuino ex timore praesertim oriatur sapientia. Sa-
 pientes autem eos non ab re appellauerim: qui penitus
 iis se studiis doctrinisque dedidere: quae ad salutem non
 modo suam: uerumetiam aliorum comparanda ualent.
 Qui charitatis ducti: quod didicere: id omnibus prodes-
 se: nocere uolunt nemini. E contra uero insipientissimos
 qui rectissimis quoque honestissimisque artibus non alia
 sane ratione student: quam ut sciant: scientesque inflentur. Un-
 de apostolicum illud ductum existimo. Scientia inflat:
 aedificat charitas. Qua si afflueris: modeste uiuas oport-
 erit: eoque fiet: ut sis e charus acceptusque uiris omnibus: qui
 uiri sunt: nec difficile sit: cum id & res & tempus postu-
 labit: te in clarissimum illud iurisperitorum celebra-
 rimumque collegium assumi. Qui non tam eorum eru-
 ditionem: qui sibi poscunt doctoratus gradum dignita-
 temque conferri: quam mores expendere ac uita solent. Quam

.LVIII.

profecto scio non esse improbandam: si non a charita-
tis uirtute proprietateq; abhorueris. De qua est a me
post meridiem disputatū eo ipso die: quo noster Anto-
nius ante prandium de Anterotis sermonem habuisset
Quam ego disputationem referre: & huic tercio man-
dare libro: q; hoc non inutile futurū sit institui. Igitur
ubi post cibū oēs paulū requieuimus: & inclinato iam
sole Aemylianus cum Antonio ad me uenit admonue-
runt ut ad praestitutū locū concederemus. Quod cum
placuisset: & in templum iam destinatum uenū esset:
ibiq; consedissemus. tū ego illis efflagitiātib; magnoq;
audiēdi desiderio affectis: ita coepi.

INTERLOCVTORES.

HAEDVS: AEMYLI

ANVS: ANTONIUS.

HAEDVS.

Vm a me hodie māe discessissetis: ego
q; lōge post prādiū: in quo multa eorū
quae mihi hoc loco dicēda essent: acerrī-
ma atq; attentissima cogitatioe meū dis-
putauit adē ī cubiculū uenissē. mox ui-
sum ē quiescētī mihi uidere nō tā cupidīs imaginē eā
quā ī bibliotheca tua heri aemyliāe p̄spexissem & mutā
& exanguē: q̄ illū ipm cupidinē ueluti uiuētē astis-
se.

Credo propterea: quod quibus de rebus proxime aut locuti sumus: aut cogitauimus: eadem nonnunquam soleant nobis sese offerre per quietem. Itaque ille quaestus est. (Nam & quid esset amor: & quo ex fonte oriretur: ac quot eius essent genera: & quis finis: paulo ante inter cogitandum sciscitatus eram.) queri inquam coepit sese a plerisque: sed potissimum ab Antonio haud recte ioculari: quod efficiens esset libidinis malorumque plurimorum.

LXX. Sum enim inquit ita insitus naturae: ut tamen per me ipse nihil efficiam: nihil moliar: nihil tetem. Quippe qui subiaceam uoluntati: a qua omnis est uis & animi & corporis. Non ab re igitur me poetae geminum appellauerunt: quod mihi pro arbitrio uoluntatis: proque mentis qualitate atque habitu: necesse sit nunc unam nunc alteram in partem flecti. Cum igitur me quidem esse morigerum obsequique oporteat: cur mihi iure quisquam succensurus sit fungenti hoc munere: si causa praesertim: non etiam effectus laudem uituperationem uere mereat? Que Cupido cum dixisset: ego ueluti uehementi quodam repentinoque strepitu percussus: mox somnium cum somno perdidit. AEMYLIANVS. Doleo quietem istam non fuisse longiorem. Declarasse ille praeterea fortasse multa sciri digna. ANTONIUS. Quasi uero aut omni somnio credendum assensendumque sit: aut non plane iam iam audieris: quam

ob rem noster hic præceptor somniauerit. **AEMY.**
 Sed siue illa Cupidinis siue senis huius fuerit oratio
 obiecta in te quaestio est: qui Cupidinē heri dixeris au-
 ctorem esse ministrū ue libidinis: nec in eū cadere fru-
 galitatē posse: q̄ ne queat res eadē natura ullo modo ef-
 fectus parere contrarios. Itaq̄ te aut cedere oportet: aut
 ita respōdere: ne quouis pacto reus uideare. **ANTO.**
 Si memoria teneres Aemyliane quæ a me heri sunt
 hac de re disputata: neq̄ somniis prorsus adhibedā fi-
 dem. (Inania enī esse solent.) neq̄ me tātopere culpan-
 dum existimares. Ego enī aliud Cupidinem esse dixi:
 quē interpretatus sum appetitū: atq̄ aliud amorē eū qui
 a Cupidine appetitui ue ministraretur: q̄q̄ Cupido ipse
 nō unq̄ amor dicitur. Sed tamen is amor qui effectus
 est: Cupido recte appellari nullo modo potest: q̄ ab effe-
 ctu causa differat. Patet igit̄ falsum somniū fuisse: quā-
 doquidē falso ista de Cupidine dicunt̄: quæ profecto
 ad illū nequaq̄. ad amorē uero ab eo genitū omnino
 uident̄ pertinere. Nā ipa quoq̄ Cupidinis imago a ptitu-
 dinē prae se fert agendi: nō etiā patiēdi. Quæ cum ita
 sint: opinor me quantū sat est: & meā expurgasse men-
 tē & defendisse sententiā. Tu uero Hæde si quid mi-
 nus dictum est suppleto: & propositum tuum sequitor.
AEMY. Recte nunc tu quidem bone uir. Audi-
 turi enī hūc conuenimus: nō rursus iter nos certaturi.

HAEDVS. Si non ægre fers antoni: res ista uestigan-
da est acutius. **ANTO.** Egredere: qui nihil cupio magis
quàm te audire nõ uulgaribus de rebus disputantem. **HAE-
DVS.** Fuerat sane iuxta propositionem nostram ante omnia
definiendum quid amor esset: deinde seriatim persequen-
da cætera. Sed quoniã iam in eam quæ secundo tractan-
da erat loco questionem incidimus: & qua quæritur un-
de ducatur amor non illam intermittendam existimaui:
ne fortassis ad eam ipsam apte post hac redire nequæ-
mus: aut præposterus hic ordo definitioni non sit accõ-
modatior.

LXXI. Multa igitur differuisti hadenus Antoni:
quasi appetitus auctor sit causaque libidinis: ac circa uene-
reos tantummodo uersari actus possit. Sed appetimus præ-
terea: opes: honores: dignitates: potentiam: ualitudinem: in-
finitaque id genus: quæ aut bona sunt aut uidentur. Nec
tamẽ dubium est: quin hæc omnia possimus bene male-
ue appetere: quod ita sit rationis capax appetitus: ut huic &
obsequi ualeamus & refragari: modo id uelimus. Ex
quo apparet non mali causam esse appetitum: quo bene-
quoque uti possumus: cum is præsertim non nisi ad desi-
deranda conquirendaque uitæ necessaria: animo insitus
sit a deo: naturaque tributus. Est igitur non ille in culpa:
sed eo male utens hominis uoluntas. Nam & si uideatur
appetitus inclinatio esse quædam ad effectus: ad ea ue-

omnia quæ cuiusq; rei postulat natura. ut re tamē quis afficiat aliqua: oportet nō abesse uolūtatem. sine qua nīhil oīo ualet appetitus.

LXXII. ANTO. At non difficile fuerit docere uoluntatē ab appetitu præueniri posse: subiici etiā fortasse: si nōnullas considerabimus naturæ necessitates: famem: sitim: somnū: ceteraq; id genus: ut genitalia omit- tam: quæ sua spē plerumq; appetēdo excitant. Quis igitē in his recte dixerit appetitum non antecedere uolūtate: quā tū quidē ille quodāmodo ad se trahere: & ut sibi morē gerat cogere uideat.

LXXIII. HAEDVS. Non uideo antoni quē admodum tuo isti respondeam argumēto: nī fatear tria esse appetitus genera. Vnum quidē eius qui tantummodo ad esse p̄tinet naturamq; corporis: & ob eam rē appellatur naturalis. Alietū eius qui ad corporeos sensus atq; ideo sensitiuus animalis ut nuncupatē: sensualitas etiam a plerisq;. Tercium uero genus est eius appetitus qui ad intellectum rationemq; refertur: quam eandem esse uoluntatē dicunt. Itaq; hunc non ab re quidē tum intellectiū tum rationale uocant. Sed primi generis appetitus illud ē p̄p̄itū: ut is app̄hensionē haud cōsequatē appetentis: sed alterius. i. dei: qui singularim quibusq; rebus præcipuam naturam quandam dedit atq; indidit. Est autē eiusmodi appetitus nō modo uegetabilibus

Sensibilibusq; in rebus: ex quo uegetabilis quoq; dicitur:
 uerū etiā motu suo sensuq; carētib;: ut in lapidib; qui
 centrum appetūt natura. Ex quo illud plane declarat:
 nullā huius appetitus esse nec rationē nec uolūtatem.
 Qui uero est a sensibus appetitus: is quidem necessitate
 nō etiā libero iudicio apprehensionem cōsequit̄ appetē-
 tis: q̄q; in hominibus particeps: ut rationis iū libertatis
 esse potest. Nam & si sensitiua in parte ac irrationabili
 uersat̄: quia tamē aptus est obedire parereq; rationi. nō
 iniuria rationalis queq; appellat̄: sed tum demum: cum
 illi præsident̄ quemadmodum patri filius: amico uel ami-
 cus obtemperat. Qui autem appetitus est rationis: is ap-
 prehensionem appetētis pro libero iudicio electioeq; cō-
 sequit̄. Differt tamē a ceteris haud aliter q̄ a corrupti-
 bili ppetuum. Hęc uero appetitus genera in homīe re-
 periri on̄ iā certum est: quādoquidem cum omībus cre-
 atis rebus homini nō nihil est promiscuum atq; simile.
 Siquidem (ut Gregorius inquit) esse habet homo cum
 lapidibus cōmune: uiuere uegetariq; cum arboribus: sen-
 tire autem etiā cum brutis: intelligere deniq; cum ange-
 lis. Quamobrē ut eādem ad quæstionem istam tuā rede-
 amus nō diffitēdum est in eo qui esuriat: qui sitiāt: qui
 somno sit oppressus: appetitum illum naturalē ac uege-
 tabilē q̄q; præuenire potest: & tētare quodāmodo uolūt-
 atem tamē hęc subiicere nō posse: q̄ ea sola in homīe

sit libera: nec cogi quæat. Quantūlibet igitur quis esu-
riat: sitiatur: somno etiā grauetur non comedet: non bibet:
non dormiet: nisi uelit: modo uolūtas adesse possit: quā
utiq; nouimus ut a dormiētibus: ita ab iis quoq; quibus
somnia repēte surrepit abesse.

LXXIII. Verū appetitus ille quoq; qui est a sen-
sibus: & si in hoīe antecedere uoluntatē ex eo maxi-
me uidetur q̄ nonnunq̄ deliberationem præstolat ratio-
nis: eiq; tandem uel paret uel repugnat: nihil tamē ho-
rum efficere sine uolūtate potest: quam eū sequi oport-
et. Itaq; & si amor ē in eiusmodi appetitu: nec tamē ap-
petitus: ut paulo ante sentiebas: est amoris causa: nec
amor utiq; effectus. Est igit̄ his appetitus cū amore ue-
luti affectus quidā: qui nō minus in bonā q̄ in malam
partē inclinari possit.

LXXV. Ut aut̄ mane diximus: ea est affectuū om-
nium natura: ut pro facie mētis tū uirtutes esse quæant:
tū uicia. Sed ne illud quoq; nō falsum erit: amorem nō
esse passionē: cū constet cupiditatē affectū esse: omnem
nerō affectū passionē. Quare Cupidinē istū non aliud
q̄ amorē esse censeo: cū præsertim ip̄a Cupidinis ima-
go nihil aliud referre q̄ amantis affectū moresq; uidea-
tur. ANTO. At non istud profecto sibi uult ratio il-
la sagittandi feriendiq; Non enī perobscurū est: ut an-
te dixi.) & sagittare & ferire ad agentē: non etiam ad

patientem p[er]ire. **HAEDVS.** Non nego id quidē. Sed nō eā ob rem ita fingitur Cupido: q[uo]d uel iaculetur uel feriat: sed q[uo]d ip[s]o amoris actu iduq[ue] q[ui] celerrime animus se ip[s]e afficiat non inuitus: atq[ue] ita patiat[ur] id quod egit. Igitur Cupidinem amorem ue non agere: sed actū esse dixerim: & animi quidem actum: ut facile intelligas quod ab alio non etiam a seip[s]o sit: id passionem dici esseq[ue] oportere. Est autem in animo appetitus: eumq[ue] sequit[ur] ut uolentem: ita ne uolentem quidem. Subest igitur uoluntati. Itaq[ue] nō alia de amore q[uam] de appetitu fuerit sententia: quādoquidem is appetitui inesse dicit[ur]. Si enim utit[ur] uoluntas appetitu: non etiam appetitus uoluntate: estq[ue] in appetitu amor: is proculdubio uideat[ur] e uoluntate proficisci. Non igit[ur] appetitus: ut heri disputabas: aut subicere: aut in agēdo praeuenire quam ille sequit[ur] uoluntatem: aut causa esse amori: ullo modo potest.

LXXVI. ANTONIUS Si etiā iure tibi Haede ceteris in rebus cedendū esset: non illud tamen cōcedendum uideret[ur]: amoris causam esse uoluntatē: quādoquidem nihil uolumus omnino: nihil cupimus sine qualibet: aut alliciente: aut suadēte causa: quā nōnunq[ue] esse alienam: non modo a uoluntate: uerum etiā a uolente cōstat: ut si amemus bonum uirg[ine]m: si cognatum: si af[finem]. Nempe nō uoluntas nostra: sed illius uel uirtus:

uel cognatio: affinitas ue fuerit amoris causa. **HAEDVS.** Istud pinde opponis: quasi uero dixerim amoris esse causam uoluntatem. Quid si dicerem: Istiusmodi ne quos memorasti homines amare compellemur: si noluerimus: Efficiet ne igitur uirtus necessitudo ue: ut uelimus: Minime profecto. Quot enim uidemus quotidie bonos & sanctos uiros a suis etiam propinquis non tam odio haberi: quam iniuriis affici atrocioribus: ut taceam plurimorum & uulnera & cedes. Cur ita quaeso te: nisi quod non dubium est: amorem non nisi a uoluntate nasci. ex qua est: & sine qua esse nequit. Quis enim amare potest: nisi uelit: Non igitur amoris causa quicquam esse potest: quod a uoluntate mentemque abhorreat.

LXXVII. ANTONIUS. Fateor id quidem: Ideoque tibi cedere iam cogor. Haede: si non ipsa quae aliqua ex re capitur uoluptas: causa est amoris: quando quidem nihil menti magis consentaneum uidetur: nihil ue expetibilius uoluptate. **HAEDVS.** Quocumque te uerteris Antoni: in salebram incidas oportet. Nam isto pacto praecederet effectus causam. Quo enim modo fieri potest: ut quae uoluptas sequitur amorem: ea ante sit quam amor. **ANTO.** At cupimus in primis quod iucundum uoluptuosumque sit. Quod nisi cupiuerimus: ne amamus quidem. Costat igitur amoris causam esse eam quam speramus uoluptatem. **HAEDVS.** Qui potius dixerit

amorem causam esse voluptatis. Ea enim ob rem amamus
 ut voluptate potiamur. Non igitur potiremur: nisi prius
 amaremus. Ergo causa est potiendi amor: quod neque tibi
 hoc loco neque mihi concedendum arbitror: quod utrumque
 haud uerum esse uideatur. Non enim (ut exempli gratia
 quicumque afferat.) ea quae percipi ualet ex amicitia: uoluptas:
 causa ut diximus amoris recte aut esse aut dici potest: si
 aut ne amor quidem uoluptatis: quod nisi uolenti nihil tam
 & si incudum est natura: cuius uoluptati esse potest. Non
 enim quaelibet grata est omnibus uoluptas. Est autem non incer-
 tum nos neque quicumque cupere: neque amare ullo modo: nisi id ef-
 ficiat uoluntas.

LXXVIII. Haec igitur sola uideatur esse & amo-
 ris & uoluptatis causa. Itaque si quid aliud fortasse praeter
 uoluntatem esse potest amoris aut occasio: aut causa:
 id ego quidem existimo tale esse oportere: ut & ante ex-
 titerit quam amor: & bonum sit: speciem uel boni habere uide-
 atur. Proinde consideranti mihi hominis naturam: nihil pro-
 culdubio uisum est inesse huic tam praecipuum & excellens
 tanquam proprium quam amorem. Nec homini solum: sed etiam
 animantibus ceteris. Quippe quae simul ac natae sunt: non
 aliam ob rem expetunt: quaeruntque profutura: uitant autem fu-
 giuntque contraria: quam uitae uelut & conseruandae gratia: quam
 utique in primis amant. In homine uero maximam amorem sem-
 per esse constat: quandoquidem semper bonum: & appetit &

LXIII.

amat. Nihil igitur antiquius amore: nihil etiam uiolen-
 tius. Vincit enim amor omnia. Quod si poeta ille caele-
 berrimus recte dixit: nō minusq̄ q̄ uere: constat uictorē
 nisi qui amauerit esse neminē. Omnes autem tales su-
 mus natura: ut uincere uelimus. Nam ne ipm̄ quidem
 liberum arbitrium: quod primum est hominis ac peculi-
 are: si non aut uolendo: aut nolēdo uinceret esset ullum
 Est igit̄ amor naturæ inditus: q̄ uincere nemo nolit.
 Et sane q̄ impossibile sit humanum animum non ali-
 quid amare: (ut Hieronymus inquit.) nihil magis ē ho-
 minis q̄ amor. Qui nimir̄ ab illo ip̄o incipiens: mana-
 re in plurimos p̄ uoluntate potest. **AEMY.** At sese
 ii non amant: qui manus ip̄i sibi iniiciunt: mortemq̄ cō-
 sciscunt. **HAEDVS.** Solent id quidem maxime ef-
 ficere: qui aut acerbioris longiorisq̄ cruciatus: aut sum-
 mi perpetuiq̄ dedecoris effugiendi causa: his erumnis
 ideo mortem anteponendam putant: q̄ quietem tran-
 quillitatemq̄ ament: & animi: & corporis: quam sane
 ueluti magnum bonum ip̄a expetit natura. Quamq̄ igit̄
 tur falsa illa existimatio est: aberratq̄ longius: nō tamē
 ab sui amore non proficiscitur. Itaq̄ fit q̄ iustissime: ut
 impiissimi scelestissimiq̄ paricidæ ne id quidem quod
 arbitrabantur consequi aliq̄ ex parte possint. Nam &
 apud nos obscurissima diuissimaq̄ infamia notan-
 tur. & apud inferos eo cruciatur atrocius: quo in se hic

fuere crudeliores.

LXXIX. ANTO. Amorem (ut inquit Haede) assentior quidem a natura proficisci: sed eum praesertim quo sese quisque diligit: quod non modo & esse & uiuere omnes appetant & amet: sed etiam sine dolore uiuere. Bonum autem simpliciter amoris causam esse nego: quod non semper amamus ea quae bona sunt: sed quae maxime delectant. Eae autem potissimum delectant: quae percipiuntur ex sensibus uoluptates. Non ergo iniuria dixerim: omnes quidem sensus afferre uoluptatem: atque ideo quemuis eorum amoris causam esse posse: cum id praesertim nequeat amari: quod omnino quale sit ignorat: rerumque cognitio incipiat a sensibus. Itaque non ab re quidem illud maxime probatur: precipiturque ab omnibus: qui de remedio in amorem illum lasciuum atque turpem aliquid scripsere: eum qui optet uel desere amorem uel non admittere: ante omnia fugere oportere: ne quouis pacto tangat: audiat: cernat uel aliquid: quo ad concupiscendum lacessiri possit. Neque uero id non uere. Nam ne Iesus quidem noster frustra declarauit: tum lucidum nostrum esse corpus: cum oculus purus ac simplex esset. Et rursus. Scandalizantem oculum esse eruentum: quasi uero in oculis praesertim uis concupiscendi maxima uersetur. **HAEDVS.** Quicquid antea de uoluntate argumentatus sum Antoni: illud tenendum puto nihilominus nihil aliud quam bonum recte

+

11

LXIII.

amoris causam: aut esse aut dici posse: quādoquidem id
 in primis expetit natura. Nā & ut iquis) quæ delectat
 ea sola desiderant: amantq; ab oīb;: si etiā nōnunq; cō
 tingat eiussmōi nō solū nō esse bona: sed oīo mala & fla
 giciosa. nō aliā ob rē tamen quis illa & diligit: & cupit
 nisi q; opinatur maxia ea bōa esse quib; oblectat; gau
 detq; maxie. Quā obrē uideat; boni ratio quædā esse uo
 luptati: q; hāc oēs quasi bonum quoddam conent; adi
 pisci. Sed haud recte amoris causa quiuis sensuū iccir
 co fuerit: q; aut p; eos quādam rez; noticiam habemus:
 aut nōnullas ex his ipis p;cipimus uoluptates. Nā isto
 pacto in beluar; morē nihil amaret; præter id quod ali
 quo cognosci sensu posset. Atq; ita ne summū quidē il
 lum auctore rez; omniū deū sup; oīa diligendū dilige
 remus. Præterea q; q; uident; sensus quædā occasiōes es
 se uoluptatis potius q; cause: q; nō prorsus ex sensibus:
 sed p; hos nihilominus obiectis ex rebo capiē; uoluptas
 nulla tamē caperet; nisi aīus prius capiendā esse censuī
 set. Illā igit; domini Iesu christi snāam: q; dixit simplicē
 pur; q; oculū eius esse oportere: qui cupet lucidū habe
 re corpus: nō de corporali profecto: sed de spūali magis
 oculo. i. de mētis intēione atq; p;posito itelligendū puto
 Sicut enim sincero corporis oculo mēbra cætera suā ad
 operationem ministeriumq; diriguntur: sic recta nimi
 rum intēiōe dirigēt; corpus illud cōgeries ue opationū

humanarum. Neq̄ uero si de corporis quoq̄ membris
 contēderis illam accipiendam esse sentētiā: ideo scan-
 dalizans oculus erit eruedus: aut truncanda manus: aut
 pes deniq̄ abscidendus. Hæc enim p̄mittunt nemi-
 sic̄ ne sui quidem interfectio. Non enim propterea in-
 terior illa in qua peccatū maxime uersatur: concupiscē-
 tia excluderetur. Ad quam utiq̄ reprimendam alia re-
 media inuenta institutaq̄ sunt. Nam concupiscētiæ uis
 omnis: tum ratione: tum etiam libero arbitrio comprimī
 & frangi potest. Est igitur abstinendum non a uisu: nō
 a tactu gressu ue quolibet: non ab omni deniq̄ cætero-
 rum sensuum membrorumq̄ exercitio & munere: sed
 ab illicito tantummodo & minime decenti. Quæ qui-
 dem boni mali ue qualitates cum ex animi habitibus
 ducantur: nō etiam ex sensibus. p̄spicuum est ip̄m p̄ se
 sensum nō amoris causam esse posse: tam& si res huma-
 nas quatum amore desiderioq̄ afficimur: mens in pri-
 mis sensuum ex aliquo & hauriat & agnoscat. Quid
 q̄ animus nullo sensuum iudicio: sed cupiditate ductus
 plerumq̄ confingit eas quas amet: quasq̄ uel cogitatio-
 ne complectatur: imagines uoluptariarū rez! Precipiē
 autem ab illecebris sensus abducendos esse ac cohiben-
 dos: ne p̄ hos forte mens alliciat̄: fiatq̄ deterior. Nā &
 si nō semp̄ tū capiet̄: cum quid sentit etiā delectabile: q̄
 sensus (ut diximus) existunt nō affectuū: sed solius agni-

tic
 nu
 de
 me
 pl
 di
 pe
 N
 qu
 tū
 nō
 tr
 qu
 m
 u
 ca
 L
 fa
 d
 p
 st
 u
 e
 d
 tū

tionis causa: illud tamen ipm memoria repetendo: non nunq̄ ita irretitur: ut id q̄ ardentissime cupiat: quod quidem antea cum sensisset: nulla omnino cura: nulloq̄ amore affecta est. Quare illud haud falso dixerim: eos plane deprauatos esse: & iam pridem corruptos: qui blādimenta corporis p̄ sensus irrepentia: aut libenter suscipere cum adsunt: aut optare solent quærere uē absentia. Neq̄ enim sensus ipi p̄ se quicq̄ habent potestatis. Nā quæ sunt externa: siue bona illa sint: siue mala: menti tā tūmodo nunciant: ac quodāmodo afferūt in conspectu: nō etiam imprimunt. Vt enim homini mēbra ideo sunt tributa: ut his bene utatur: tam & si male uti potest. ita quoq̄ & affectus & sensus. Nō igitur animum sensus mouent: sed ostendūt propria illū uolūtate: uel sanū esse uel corruptū. Quæ cū sit libera: nullā habere cogētem causam potest.

LXXX. His igit̄ expositis unde ducatur amor: satis intellectu reor. Ex quo tandem aliquādo ad eius definitionem facile progrediemur: tā & si hunc uē quidē pro Senecæ Maronisq̄ sentētia nihil aliud esse uolui: sti q̄ occultum quēdam ignem: qui a pectore in omnes uenas elaboratur: in hæreretq̄ ossibus: atq̄ ita: ut uoraret etiā medullas. Fuerunt itē qui dicerent amorē esse blandū animi calorē. Quidā uero blandū etiā malum. Alii tū clādestinū malū: uē meq̄ damnū. Nōnulli passionē

Amor
quid.

//
—
Amor
//

Amor
gnid

animi uehementiorem. Quas ego definitiones nō omni
no improbas existimarem: si nō aliud esset amoris
genus q̄ quod ex cōcupiscētia p̄ficiscitur: ut omittā q̄
ex his ip̄is pleraq̄ nō magis amoris q̄ iræ uident̄ esse
affectuūq̄ plurimoz. Præterea nequit ea nō inepta de
finitio uideri: quæ de rei fine a quo definire ductum est
ne mentionē quidē fecerit. Quis eī tāūmodo eā ob rem
amet: ut intus calefiat: ut ardeat: ut ea deniq̄ mala patia
tur oīa: de quibz heri Antoni diu multūq̄ dixisti? Est
igit̄ amor (ut mihi quidem uidet̄) uolūtarius quidā mo
uus actusq̄ animi ad eas res desiderādas ac parādas q̄z
cognitiōe fruitiōeq̄ delectamur. Nō eī (ut dudū queris
sine dixisti) amari potest quod oīo ignorat̄. Perspicuū
est aut̄ eiusmodi cognitionē plerumq̄ a sensibz: nōnūq̄
a cogitatiōe & rōne p̄ficisci.

LXXXI. Nā cū duo sint rez genera. Vnū corpo
reaz. Incorporaz. alrez. Corporea quidē sensibz po
tissimū cognoscunt̄. Cōtaria uero nō tam cogitatiōe p̄
cipiunt̄ q̄ rōne: q̄q̄ cognitio intellectus oīs (ut tu quoq̄
sentis incipit a sensibz. Nisi enim ab his oblatas res in
tellectus apprehendere nō potest: discernere autem lōge
minus. Itaq̄ fit: ut inuisibilem quoq̄ deum esse (ut iquit
apostolus) p̄ ea itelligamus quæ facta sunt: fieriq̄ a nul
lo præterq̄ ab uno deo possunt. Ex rebz aut̄ cognitis il
le potissimū delectat̄: quæ uidet̄ur amabiles.

LXVI.

LXXXII. Videtur autem id omnem: quod bonum esse opinamur. Bonum uero id praesertim: quod aut utile appareat: aut iucundum. Multo autem magis si non utriusque desit alterum: quod non etiam tale bonum erit: nisi deceat honestumque sit planeque laudabile. Nihil igitur quod sua natura sit turpe: faciemque non habeat honesti: recte bonum appellaueris. Quod si non est bonum: ne amabile quidem: tametsi plerique id saepe numero & amant & sequuntur: quod opinantur ne modo bonum esse: sed etiam magnum bonum. Que quidem opinatio non aliunde oritur: quam ex ea parte animi quae rationis est expertis: quamque sensualitatem appellamus. Quibus omnibus ex rebus illud colligitur: amorem unum esse naturam: semperque ad bonum tendere: quod ea a quo nascitur uoluntas sit una: nihilque aliud requirat nisi bonum: tametsi saepe fallitur opinione boni.

LXXXIII. Igitur amor & si unus est natura: pro eorum tamen quae amantur uarietate: proque amantis affectu: quae ut honestus ita turpis esse potest. solet uariari nec simplex esse. Atque ideo Cupido non iniuria geminus dici potest. Quamquam eius instinctu naturae atque foedere suas quisque tum propinquas ceteras: tum sorores quam honestissime diligit: si tamen subacta ratione sensitiuus ille appetitus inualuerit: oblitterata tandem cognatione natura impetu suo utitur. Ex quo plane illud quoque coniicitur: quiduis & honeste amari & turpiter posse. Sed tamen non eodem aut puncto temporis: aut

genere amoris. Verum hoc loco ne illud quidem praeter-
 miserim: quod quibusdam solet impossibile uideri: eam-
 dem amoris in quouis genere naturam & uim eisdemque
 mores esse posse: quasi uero non utrobique Cupidinis simu-
 lachrum significatione locum habere uideatur. Quam-
 tu quidem Antoni ad eos tantummodo existimasti per-
 tinere: qui corporis uoluptati adhaesissent. Ego uero ne
 eos quidem excipiendos puto: qui deum ipsum unum &
 uerum amant. Nam si fingamus & eorum amorem qui
 deum quaerunt & mulierosorum: uehementia magni-
 tudineque omnino parem esse: quid faciunt illi amatae
 rei fruendi causa quod hi non faciant? Pariter enim
 cupiunt: gaudent: ludunt: iocantur: exultant: latantur:
 orant: precantur: supplicant: implorant: obsecrant: timet:
 dolent: obsequuntur: seruiunt: ac quicquid agunt pro-
 bant: idque licere & recte fieri existimant. Aequae sese or-
 nant: eaque agere conantur: quibus & placere & redama-
 ri iure queant. Nec oio curant quid de se iudicet orbis etiam
 uniuersus: modo quod cupiunt adipiscantur. Praeterea cum re-
 rum ceterarum: uel sui obliuiscuntur: quorum animus atque ingenium
 non in alio penitus uersat elaborat uel: quae in cogitando contem-
 plando uel id quod amat. Tum spernunt corporis comoda
 fortunas: ignominiam: laudem: gloriam. Postremo fame: siti: al-
 gores: aestus: labores: uigilias: erumnas: dolores perpetuan-
 tur. Pericula denique mortemque ipsam non formidant.

LXVII.

Superat enim amor, ut ante diximus, omnia. Sunt igitur utriusque mores atque communes. Nec mirum profecto quandoquidem utriusque quod amat: quod cupiunt: quod sperant: utriusque omnibus prosequuntur: ac student adipisci: id bonum esse opinantur. Hoc autem tantummodo differunt: quod non tam diuersa quam aduersa est ratio modusque fruendi. Nam honeste alteri & bene amant: atque ideo beate. Alteri uero ut turpiter: ita male ac misere.

LXXXIII. Quare non difficile intelligitur: (ut est saepe dictum) duo omnino esse amoris genera. Vnus quidem honestum: quod est rationis. Alterum turpe: quod est irrationabilis sensualis uel appetitus: quod prioris generis quod duplex est partitio. Vnus enim est amor ille peculiaris quo sese in primis quisque amat: sibique bene uult. Alter uero naturalis: quem a coniugio incipientem manantemque in liberos: cum pecoribus habemus beluisque commune. Tertius est propinquorum: qui & ipse pertinet ad corpus. Amicorum quartus: si tamen non ex iam acceptis speratis uel beneficiis: sed ex uitae bene constitutae similitudine descendit. Qui quidem omnes & si honesti sunt amores & probandi: tamen quod ad summum optimumque finem non perueniunt: uix suscipiuntur a nostris. Sunt enim humani: & cum corpore deficientes: eaque ob rem nullatenus cum diuino illo atque ideo perpetuo ac singulari comparandi. Qui quidem cum amplissimus perfectissimusque sit: illos omnes & complectitur &

perficit. Erit igitur amoris alia diuisio & uniuersalior & uerior. Dicemus enim itē duo esse amoris genera. Vnū quidē diuinū. Alterz humanū. Sed extremi huius eam esse. quam supra posuimus partitionem amoris: & honesti: & turpis. **AEMY.** Quasi uero diuinus ille amor nō honestus sit.

LXXXV. Fuerit sane nō honestus solum: sed etiam honestissimus: modo id uerbi genus diuinis in rebus soleret usurpari: nec ad humanas esset accommodarius. Non enī obscurz est diuinum amorem quam nostri charitatē uocāt: nō inhonestū esse posse: quādoquidē nō modo est is a deo: uerū etiā ipse deus. Ait enī euāgelista Ioānes: deum esse charitatē.

LXXXVI. **AEMY.** Si igitur charitas est amor: quem affectum esse atq; ideo passionem dixeris: non est utiq; negandum in deo quoq; tum affectionem existere: tum passionem: in quo esse amorem nemo negat. Aut ergo non erit amor passio: aut ne in deo quidem amor. **HAEDVS.** Atqui hæc hactenus de amore hoīs: nō etiā de dei senserim. Multum enī tantūq; inter se differūt: quātū inter ipm deū & humanū genus. Dicimus aut amorem ita in deo esse: ut ipse quemadmodū pxime diximus: amor sit. Quod si ita ē: & id de hoīe dici nullo mō potest. si deīde nō mutabilis ē deus: si nō creatus: restat ut moueri nequeat subiici ue affectibus: quos &

LXVIII.

motus & creatos esse liquet: atque ideo ne pati quidem. Est
igitur diuinus amor: & is utique sine affectu: sineque passione
quod hæc in incommutabilem deum cadere non possunt: in hominem
uero possunt: quippe cui mutabili datum est: ut per arbitratum
amare: ceterosque & suscipere & deponere affectus queat.
Qui tamen ut ante disseruimus: necque uirtutes existunt: ne
que uicia: nisi cum quis bene ad hos ipsos male uel se habet.

LXXXVII. ANTONIO. At ista ratione: ne illa qui-
dem quam supra posuisti amoris definitio ad diuinum perti-
nebit: cuius nimis particeps est homo. Si enim deus (ut in-
quit Augustinus) ea est charitas: quam nos ipse diligit: quamque &
illum diligimus & proximos: utique sicut non in illo: ita ne in
nobis quidem charitas erit motus animi: aut affectio habi-
tus uel. HAEDVS. Non id tibi tantummodo Antoni:
sed præterea plerisque uisum est. Qui fatentur quidem cha-
ritatem recte quoque dici posse animi motum & affectum &
uirtutem: non ideo tamen quod ea ipsa quicquam sit huiusmodi:
sed quod per illam ueluti uirtus esset: moueatur animus: afficiaturque
ad diligendum. Sed certe non aduenterunt quid inconueni-
entiae contradictionisque sequeretur. Si enim a deo solum mens
humana ita moueretur: ut eiusmodi motus principium ipsa
nullo modo esset: proculdubio cessaret ratio uoluntarii: cuius
principium in se ipso sit oportet. Deinde sequeretur incon-
patibile quoddam: ut cum de sui ratione illud amor im-
portet ut actus sit uoluntatis: diligere tamen uoluntarium

nō esset: Quo quidē sublato ne mēritum quidē homini
 esset ullum Nō enī est pōtēstas: merendi radicem esse
 charitatē. Quare necesse est ita ad diligendū moueri a
 deo uoluntatem: ut hęc quę illiusmodi adus sūt esse
 strix. Restat igit̄: ut charitas ea qua deum proximūq;
 diligimus: (ut tu ip̄e quę dudum fatebare.) participa
 tio quędā sit diuinę charitatis. Qua scilicet habitualē
 forma uolūtas ad amoris actū inclinā: operaturq; pro
 prie ac iucunde. Quod nō efficeret p̄fecto: si mens di
 uinitus solū nō etiā sponte moueret. Nihil enī libenter
 facile ue agimus: quod nō spōte agimus. Esset deniq; in
 nobis dilectionis actus ip̄e oībus & naturalibus & uir
 tutum cęterarum actibus imperfectior: cum manifestum
 sit nihilominus eiusmodi actum excedere naturam uo
 luntatis: nullāq; uirtutem suā ad actū magis inclinari
 q̄ charitatem.

Charitas
 quid

LXXXVIII. Hęc aut̄ Augustinus in tercio de
 doctrina christiana libro sic definit. Charitatem uoco
motū animi ad fruēdum deo propter ip̄m: & se ac pxi
mo propter deum. Et alio loco. Charitas dicta est uirtus
 quę animi nostri rectissima affectio ē: quę cōiungit nos
 deo: q̄ eū diligimus. Est igit̄ charitas nō quilibet: sed re
 ctissimus animi affectus. ANTONIVS. Sit ita sa
 ne: modo adhuc nihil obstat. HAEDVS. Quid
 istud est?

LXXXIX. ANTO. Nempe si affectus est charitas: affectuū autē (ut paulo ante memorasti.) Ita est natura: ut p̄ bōa mala uē hoīs uolūtate fieri uirtutes uiciaq̄ possint: necesse est charitatem quoq̄ uicium esse fieriq̄ posse: modo id uelimus. Nō igitur semp̄ fuerit rectissimus animi affectus. **HAEDVS.** Sed si charitas est uirtus: infunditurq̄ a deo: certe talis animi affectio nullo modo aut uiciosa aut praua esse potest: sed rectissima sit oportet. Quod reliquis de affectibus qui a natura tantummodo p̄ficiuntur: plāe dici nequit. Inclīari enī possunt ī utrāq̄ partē: ut de amore ip̄o dicimus: quo quiduis possumus amare & honeste quidem & turpiter. **ANTONIVS.** Quasi uero charitas aliud sit q̄ amor. **HAEDVS.** Fateor charitatem recte quidem amorē appellari: nō etiā omnē itē amorē charitatē: sed eū solū quæ eadē est charitatis uirtus.

XC. ANTO. Sed neq̄ uirtus esse charitas uideē. Nā cum uirtus omīs sit accidētalis habitus quidā: nulloq̄ accidēs subiecto nobilius sit. apparet charitatem quæ nimis est animo nobilior: uirtutem nō esse posse. **HAEDVS.** Verū humana uirtus in eo maxime consistit: ut actuū regulā attingat humanorū: quā quidem duplicē esse cōstat. deum ip̄m humanāq̄ rōnem. Cum igit̄ deum charitas attingat: nos illi coniungēdo: consequēs certe fuerit uirtutē esse charitatē. Quæ tamē si est

animo dignior eo modo quo spiritus sancti participatio est quæda: ea tamē speciei rōne q̄ ex subiecti principiis accidens causatur: erit id subiecto utiq̄ idignius. Est igitur charitas nō solū uirtus: sed uirtutum etiā maxima. Quod de amore quidem semp dicere nō licet: tamē si hunc eū est turpis: uel cōcupiscentiā: uel insaniā potius appellauerim. Ex quo fit ut & diligere & amare honesta proprie dicamur: cōcupiscereq̄ cōtraria: q̄q̄ ne illud quidem ad cōcupiscentiā nō p̄uebit: si forte quod suapte natura bonū sit id amare (ut ante dixi) turpiter malemus q̄ sincere.

XCI. **AEMY.** Quod igitur bonum est naturas fuerit turpiter amati malum! **HAEDVS.** Fuerit plane. **AEMY.** Est igitur id nō simpliciter bonū: quod afferre malum potest. **HAEDVS.** Cōcederem istud ipm quidem: si bono illo in se firmiter p̄sistente: nō nostra nobis cupiditas noceret: quam ex appetitu illo irrationabili sensualitati ue: quemadmodum amorem ex ratione mentisq̄ consilio proficisci constat. Sed tamen nisi deo mens ip̄a subiiciatur: facile deterior fit: ceditq̄ corpori. Quare fieri non potest: ut sine diuino adiumento atq̄ ui: aut honesta in actione p̄seueremus: aut diutius abstinemus a scelere. Qui ne incipere quidem recta possumus: nisi a deo primū ut ante diximus moueamur: usq̄ nobiscum opeatur. Sed de hoc postea. **AEMY.**

*Charitas
quid*

Q
X
lis
pr
tu
tel
ren
bi
qu
qu
ni
tin
su
m
ni
de
di
lis
Q
su
ne
ne
q
ru
la

Quin etiā a flagitiis abstinēt pleriq; uel metus causa.
 XCII. HAEDVS. Sed interest Aemyliane qua
 lis sit iste metus. Nam huiusce tria sunt genera. Quorū
 primum omnium ē animantium: quæ cōmonente na-
 tura quicquid eis contrariari obesse ue quouis modo po-
 test: maxime formidant. Qui sane metus cum hanc ob-
 rem & naturalis sit & appelletur merito minime ascri-
 bitur: sicut ne culpe quidem. Alterum genus est eorum
 qui nimia sui suarum ue rerum cupiditate ducti: sese in
 quamlibet malunt iniquitatem q̄ in mortē corporis per-
 niciem ue aliquam etiam rerum incidisse. Sed hoc per-
 timentendi genus siue humanum appellaueris q̄ ad ip-
 sum corpus referri possit: siue q̄ ad res quoq; cæteras
 mundanum: Iesus noster maxime uitu perat: ac pœna pu-
 nit sempiterna. Tercium autem metuendi genus: donū
 dei dicitur a nostris. Nam e spiritus sancti gratia proce-
 dit: idq; trifariam. Siquidem eiusmodi timor: aut serui-
 lis est: aut initialis: aut consumatæ perfectæq; uirtutis.
 Qui autem timor seruilis appellat̄: is ē eorū qui nō ut
 summū illud bonū nō amittāt: quod nō amat quidē: sed
 ne dānenē cruciēnēq; p̄petuo quicq; recte agunt absti-
 nēt ue a scelere: culpasq; deuitāt. Qui & si dicit̄ seruilis
 q̄ serui nullo erga dominū amore afficiunt̄: sed mina-
 rum ac suppliciorū metu cauent ne hunc aut ledāt aut
 lacestant: eam p̄ obrem nullo premio donant̄. est tamē

XXI
utilis: & quidam ad charitatem callis initiumque sapien-
tia. Eo enim fit: ut iusticiae consuetudo quaedam sensim
inualeat: atque (ut ita dixerim) inoleat: fiatque robustior
in dies. Is autem timor perficitur ex fide maxime.

XCIII. Nam simul ac coepit homo iudicii extre-
mi diem: poenasque credere perpetuas (ut inquit Augusti-
nus) coepit etiam timere. Quis enim metueret ea quae post
hanc vitam reus supplicia debent: si non eadem iam esse pre-
parata & meditare & crederet. Idemque licet de glo-
ria cuiusque bono tribuenda dicere. Itaque non nisi per fidem neque
summum bonum neque summum malum quid sit: intelligi a
nobis potest. Excitat quippe hominem ad honeste re-
ctaque uiuendum: tum indeficientium praemiorum spes: tum
poenarum metus. Quae profecto fidei argumento certa esse
nullo praeterea pacto possunt.

XCIII. Est autem triplex credendi genus. Nam
credimus in primis deum esse: in quo quidem a beluis
omnino: non etiam a demonibus distamus. Credunt enim
& contremiscunt. Credimus deinde deo: quod quae fecit:
quae iussit: quae denique praedixit: ea uera esse foreque non
dubitamus. Credimus denique in deum: cum ipsum diligi-
mus: quo quidem aliquando frui & cupimus & spera-
mus. Credunt itaque deo: non etiam in deum: qui ne da-
nentur aut abstinent a malo: aut bonum operantur. Quod
tamen quale bonum sit: uiderint illi quoque qui id faciunt

inuiti. Fit enim ab inuito: quod a timente fit. Sed non
 ideo is metus nihil prodest. Præparat enim charitati lo-
 cum: eamque haud secus introducit quam acus aut seta linum.
 Ut enim cum quid sinitur: uidemus setam prius ingre-
 di quam linum: immo non hoc ante succedere quam illa egre-
 diatur: sic mentem principio metus occupat: deinde sen-
 sim inuehit charitatem. Sed tamen ita: ut cum inuexe-
 rit discedat: immo eiiciatur. Nam (ut inquit Ioannes il-
 le euangelista.) Perfecta charitas foras mittit timorem.
 Hanc autem inuentionem nos initium appellamus: in-
 choationem uel charitatis. Quod quidem fit omnino:
 cum mens humana (id quod olim durum erat: quod-
 que difficile uidebatur:) deum incipit amare. Tum enim
 non tam poenam metuit: quam ne deum quem iam diligit
 offendat: ab eoque separet. At is qui proficiscitur ex gra-
 tia metus tertius: qui in dei reuerentia cultuque uersa-
 tur. ad filios non etiam ad seruos pertinet. Nam quem
 admodum illud in parentes optime instituti liberi ob-
 seruant: ut non solum iussa faciant: sed etiam timore
 quodam afficiuntur: ne aut eos quouis modo lædant:
 aut debitam illis reuerentiam non exhibuisse uidean-
 tur. sic utique quos perfecta charitas absorbit: si nullas
 iam poenas timent: quandoquidem eos delectat non pec-
 care: nec tam deum offendere formidant quam reuerentur.
 Vnum enim hic timor oculum in culpam tendit: hanc

ipsam ut fugiat & uiret: alterum in deum: ut hunc usq[ue]
 quaq[ue] uereatur & colat. sed id potissimum magisq[ue] &
 curat & satagit. Quod ne in superna quidem illa pa-
 tria desinet efficere. Quamobrem inquit propheta: san-
 ctum domini timorem aeternum permanere. Verum haec
 res ut clarius eluceat. duas (si placet) constituamus con-
 iugatas: quarum altera nolit adulterari: uelit altera: mo-
 do huic maritus non timori foret. Haec illius semp[er] praesentiam
 execratur: optat absentiam. Et si fortassis: non
 honeste uiuit: utiq[ue] timet ne ueniat maritus: ne ab eo de-
 prehendatur: ne uapulet: ne deniq[ue] occidatur. At quae
 maritum amat: sentitq[ue] sese illi amplexus tantummodo
 debere: nec alteri placere cupit: nempe desiderat semp[er]
 adesse uirum: praeterea contemplari & audire illum &
 alloqui: eoq[ue] tandem omnino frui. Itaq[ue] timet ne is dis-
 cedat: ne abeat longius: ne se deserat. Quae quidem ne
 forsitan sequantur: studet illi placere: parere: obsequi.
 Cauet deniq[ue] ne quid committat: quo ualeat a sponso:
 aut odio haberi: aut amari tepidius. Cum igitur ambae
 timeant. quid tamen inter eiusmodi timores differat: fa-
 cile cognoueris. Sane timet una poenam atq[ue] suppli-
 cium: q[uod] praematur sceleris consciencia. Culpam timet al-
 tera: q[uod] a sponso separari poenam esse putet. Sed si ut haec
 ita illa coeperit amare uirum: si negliget alienos: si &
 suo & solo potetur ac delectabitur. nulla deinceps il-

11
 5

11

Lam vexabit consciētiæ molestia: eamq̄ ob rem ne sup-
 plīcīi quidem timor ullus: quem perfecta iam benivolē-
 tia eiecerit atq̄ fugarit. Sed verebitur potius: ne sibi aut
 peregrinatione: aut morbo: aut alio quouis infortunio
 maritus auferatur quem semp̄ adesse uelit & cernere.
 Qua quidem ex propositione comparatione ue facile
 (ut opinor) intelligetur. quod maxime de tercio timoris
 genere differuimus: si hæc ad animam transferent̄ om-
 nia. Nā animæ sp̄solum sese christus & i euāgelio asse-
 rit & reprobat.

XCV. ANTONIVS. Duo mihi uidentur a te
 hoc loco non satis plane ne dicam repugnāter esse di-
 cta. Primum q̄ seruilem metum quem post introductam
 charitatem non tam discedere uolueris q̄ fugari dixi-
 sti a spiritu sancto p̄ficisci: quasi uero is spiritus sua uel
 proicere m̄tera: uel abhominari possit. & (id quod nō
 minus est mirandum:) ip̄a inter se dona ita pugnent: ut
 quod extiterit alterius causa: id ipsum a causato eiicia-
 tur. Deinde q̄ perfecta quoq̄ in charitate timorem esse
 quendam asserueris: quo metuit amans: ne a deo aut
 deseratur: aut separetur. Quod quidem fieri: nisi per
 peccatum nequit. Sed si celesti illa in Hierusalem.
 hoc est. in sanctissimis beatissimisque hominibus cha-
 ritas erit ulla: quam existimamus fore maximam: quan-
 doquidem ex uirtutibus illa ceteris sola ibi remanebit:

eritq; ppetua. si præterea secura ibi trāquillitas minime
 deerit: ubi summa pax ē incredibilisq; concordia. si de
 mum non ibi poterunt peccare: qui semel deo suo iun-
 cti unum fuerint cum illo: non uideo quid timoris illic
 aut esse fore ue: aut fingi queat: ubi uita & in chryta fu-
 rit & immortalis. Non enim cælicolæ illi tum formida-
 bunt ne a deo deserantur: ne illo priuent: ne ue nō per-
 fruant. Relinquit ergo neq; perfectæ charitati ullū ad
 esse metum: neq; eum hac in uita ubi semper culpa me-
 tuenda est: perfectam esse posse. **HAEDVS.** Et per-
 acute certe argumentatus es & grauius. Nam in pri-
 mis haud cōsentaneum uidetur: ut quod a spiritu san-
 cto munus ducitur: id quasi malum sit: nō etiā cum
 spiritu sancto esse queat. Sed nō nesciendum est: quæ
 munera ab hoc ipso spiritu emanant: ea inter se differre:
 q; nō eūdem effectum habēt omnia. Nam a spiritu san-
 cto munus quoddam & nascitur & cōtinetur: qualis
 est charitas. Quæ ita quidem a deo proficiscitur: ut sit
 ipa deus: mētēq; hominis sibi habitaculum constituat
 atq; consecret. Est aliud deinde muneris diuini genus:
 quod & cum deo esse & sine potest. Cuius illud ē pro-
 prium: ut quæ sunt utilia patefaciendo: & sibi prodes-
 se ualeat & cæteris. Tale uero ē acro perspicaxq; in-
 genium: talis sciētia: talis etiā prophēcia. Quæ utiq; bo-
 nis malisq; cōmunia esse cernimus. Reperit præterea

doni genus tertium: quod tamē si a spiritu sancto ex-
 orietur: cū eo tamē dicitur nō cōmorari. Eiusmodi ē autē ser-
 uilis ille timor: de quo ante diximus. Id uero fit: non quod
 munus suū deus: aut abiiciat: aut oderit: sed quod negligat
 timeri: nisi etiā ametur. Nā sine amore timor esse potest:
 sine timore nullus esse amor potest. Est igitur in amore ti-
 mor: sed nō is quē seruile appellamus: quēque deus mēti
 suggerit humanæ: ut hāc ipsam admoneat atque excitet:
 præparetque ad ea expectanda: quæ ad salutē pertinent adi-
 piscendam. hoc est. ad effectum exercitationēque uirtutis:
 sed charitatis præsertim: qua cæteræ oēs cōtinentur. Qua-
 re timor hic seruilis quoniā charitatē introducit: ut &
 bonus substantiā & a bono sit necesse est: quāquam habet ma-
 lam seruitutē. Sed ita quidem (ut ante diximus) introdu-
 cit charitatē: ut id peragēs discedat. Nō enim aliam
 ob rem datur homini: nisi ut charitatē introducat.
 Itaque ubi est officio functus suo: ut abeat nō tam ipse quā
 eius seruitus oportet. Quo enim magis ingrediē chari-
 tas: eo magis ille uel egreditur uel desinit. Quo quod illa
 maior sit: eo minor timor. Cum igitur fuerit perfecta: restat
 ut nullus huiusmodi ibi sit omnino metus: in quo non
 modo inest seruitus: uerum etiam supplicium. Sit autem
 semp̄ ille qui & sanctus dicitur & castus: sine quo esse
 charitas nō potest. Nequit enim nō uereri dum hic su-
 mus: ne a deo separetur: cum ualeamus facile peccare. Sed

dum sic quis metuet: profecto non peccabit. Si non ergo peccabit: ne seruiet quidem. Nulla igitur eiusmodi in timore seruitus: atque ideo ne poena quidem ulla esse potest. Sic enim charitatis est proprium libertas: ut peccati seruitus. Nam Iesus noster inquit: eum peccati seruum effici qui peccat. Ei uero qui peccauerit: non dubium est mox supplicium deberi: quod profecto nequit non timere. Inest igitur peccati seruilis ille metus: quem constituta poena inducit atque admouet.

XCVI. Amati uero non is omnino: sed (ut ita dixerim: & recte quidem:) liber ille timor: quem peccati non tam poena quam seruitus: ipsaque turpitudine ac pudor gignit ac tuet. Erubescit enim quis in eum peccare quem amat. Sed quem non pudeat offendere non modo facto dictoque: uerum etiam cogitationibus amicum. Nam inter deum atque homines charitate quedam amicitia conflatur. Quae etiam charitas recte quidem appellatur amicitia. Nam si charitas est amor: ab amore uero amicitia est nominata. quis dubitet charitatem & proprie dici amicitiam & esse? Non enim discipulos nisi ratione charitatis dominus Iesus amicos uocat. Iam non dicam inquit uos seruos: sed amicos meos. Sed tamen non amor omnis habet amicitiae rationem: sed is tantummodo quam beniuolentiam uocamus: ut cum quempiam sic diligimus: ut ei uelimus bonum. Nam si ita quidem res amamus: ut non his: sed

LXXIII.

nobis ip̄m earum malimus bonum. non hic amor fuerit
 amicitiae: sed concupiscentiae cuiusdam. Est enim ridi-
 culum ut ad uinum equum canē ue habere amicitiam
 dicamur. Quae certe oīa ceteraq̄ id genus non illorum
 sed utilitatis nostrae gratia optamus salua fore. Quamq̄
 ad amicitiae rōnem ne beniuolentia quidē satis esse iu-
 dicatur. Postulat enim amicitia mutuum quendam re-
 ciprocumq̄ amorem. Qui si acciderit: necesse est eū esse
 sincerum & innocētem: atq̄ ideo liberum. Cur autem
 is non uere liber sit: qui peccatum detestē: in quo certe
 solo & seruitutis & supplicii rō uersatē. Itaq̄ illud his
 ex oībus efficiē: ut charitas neq̄ seruili cū timore: neq̄
 sine sancto casto ue p̄fecta: aut eē: aut dici recte possit.
 Quē p̄culdubio ex q̄dā erga deū reuerētia proficisci cō-
 stat. Quare charitas & si eo timoris sui officio nō nisi i
 hac uitē mortali uita: quandoquidē in caelesti illa curia
 peccat nemo. eā tamē quā diximus reuerētiā quis dubi-
 tat illo in regno eē foreq̄ incredibilē atq̄ summā: si cha-
 ritas illic p̄fectissima ē: ubi deo non p̄frui nemo potest:
 nemo gratias debet: nō & agere & habere i mortales: ne-
 mo tandē eū nō summo pe uenerari. Sed ne lōge aber-
 rasse uideamur: redeūdū ē ad id tādē: ob quod tā multa
 de timore: q̄q̄ nō iēpte diximus. Fuerāt eī hac in dispu-
 tatiōe non p̄mittēda. Dudum dixerat Amyliane a
 scelere plerōsq̄ abstinere uel metus causa. Quāobre huius

de generibus censui disputandum: ut inde animaduerti posset: qui metus careret culpa: qui ue obligatus esset. Nō igit̄ dubiū est eos qui nō deū sed hominē uerētes: abstinēt a flagiciis: nō iccirco carere culpa: q̄ scelus p̄ficere nō audēt: quādoquidē id iam & meditati sunt & oōcepere. AEMY. Quid q̄ plerosq̄ legimus: qui ne deū quidē esse putauerūt: nullius p̄nāe metu: sed solo decore ductos honestatis a peccato abstinuisse.

XCVII. HAEDVS. Istud p̄inde dicis: quasi uō ro nō etiā gētibus deus adiuuētō esse queat: qui naturā bona indifferēter bonis malisq̄ distribuit: q̄q̄ si quid hi unq̄ egerūt agēt ue honestius: id uirtutis potius simulachrum appellabimus q̄ uirtutem: q̄ fundamento careat quā ueri dei cognitio est: quam nuncupamus fidem: sine qua nemo deo aut placuit unq̄: aut placebit. Aedificium enim sine fundamento neq̄ firmiter stare potest: neq̄ diu. Ex quo intelligitur ceteras uirtutes sine fide nec ualidas esse: nec diuturnas: atq̄ ideo ne uirtutes quidem. Deest enī illis quā a nobis exp̄titur finis & merces honeste recteq̄ uiuendi. Quid igitur est infidelitate peruersius? quid ue miserius? quid deniq̄ abiectius? quandoquidem nihil illis tandem profuit honestius uixisse: qui pr̄bitorem aut ignorassent: aut neglexissent honestatis. Quid q̄ ne nobis quidem proderit: si nobis ipsi potius q̄ deo placendi causa colemus

honestatē: aut uim honeste recteq̄ uiuēdi nobis tribuere q̄ deo maluerimus.

XCVIII. Est igit̄ a deo uera uirtus omnis: & in primis fides: sine qua ad hunc ip̄m proficisci nemo potest. Ex quo efficit̄: ut illa nō immerito quidem ad summum bonum uia nominetur: q̄q̄ charitatem apostolus omnium uirtutū principem esse uoluit. Quam nō uiam solum esse: sed uia etiā sup̄eminentiorem & sentire ausus est & dicere. Idq̄ nō iniuria. Nihil enim hac detrahta cetera moerent̄. Quae quidē omnes etiam si bonum expetant summum illud: quod & p̄ se sufficiens indeficiensq̄ sit: & quo habito nihil ulterius desiderari queat ad hoc tamen puenire ea neglecta quae illarum forua est charitate: nullo pacto possunt.

XCIX. **AEMY.** Videris Hæde nūc mihi quidem tecum dissidere: ne dicam præliari. Qui cum dixeris uirtutum fundamentum esse fidem: & hac qui careat placere deo nunq̄ posse. paulo post tamen tanti feceris charitatem: ut fidei relinquere aut nihil fere: aut certe nō multū loci uideare. **HAEDVS.** Esse sane maximam omnium uirtutum fidem diximus: q̄ huic quasi cuiusdā fundamentō cetera innixæ: uim decoremq̄ sortiant̄. Sed tamē hac ip̄a maiorem esse charitatem: facile aī aduertī potest: quādo quidem nisi p̄ dilectionem fides nihil opat̄: nihil efficit̄: nihil prodest. Nā ne fundamentū

quidem recte dicitur: aut potest esse utile nisi superædifi-
 catio sequatur: quã esse uiliorem certe nemo nescit. In
 hoc igitur spirituale diuinũq; ædificiũ & si coopantur uir-
 tutes oēs: potissimũ tamẽ caritas quippe quæ reliquarũ
 nũ parens duxq; est: tũ tutela & uita: atq; ideo perpætua
 quaedã hostis expultrixq; uiciorum. Non igitur impro-
 bandi sunt Antoni quos hodie dicebas inter luxuriæ re-
 media illud quoq; posuisse: amorem amore quasi clauo
 clauum expelli oportere. Non inquam non sunt recipien-
 di si turpem amorẽ illum ab hoc honestissimo atq; san-
 ctissimo intelligant eiiciendum. **AEMY.** Sed respõ-
 sione ista tua. Hæde non omnino mihi satis esse fa-
 ctum puto: qua conatus es declarare fide maiorem esse
 charitatem. Nam inter ceteras illam attulisti rationem:
 qd fides nisi per charitatem operari nihil possit. Quæ
 quidem ratio uidetur meam non etiã tuam confirmasse
 sententiã. Quis enĩ non intelligat id p quod quispiam
 operatur: hoc ipso & dici inferius & esse: quemadmodũ
 dicimus ministrum: per quem dominus quicq; facit: esse
 inferiorẽ! **HAEDVS.** At longe alia ratio est fidei:
 q̃ istius domini operantis. Non enĩ ut hic p seruũ qua-
 si per instrumentũ: ita per charitatẽ fides operatur: sed
 ueluti p priã p formã: sine qua neq; operari potest neq;
 uiuere. Eget igitur charitate: quæ sola deũ ita quidem
 attingit: ut in illo sistat: uirtutumq; ceterarum & for-

ma & uita sit. Ex quo fit ut longe sit omnium excel-
lentissima.

C. AEMY. Facile nunc Hæde istis assentior. Sed
tamē ne adhuc quidē plane uideo solutā eā quā ppo-
sui dudū quæstionē. Cū enī in hac uita iuxta Ioannis
euangelistæ sententiā: nemo sine culpa esse queat: & te-
ste apostolo Paulo in ea quā ad Philippēses scribit epi-
stola: charitas ualeat non augeri solū: sed in infinitum
etiā augeri. Sequor inquit: si quomodo apphēndā: pspi-
cūū est eā hic minime pfectā esse: quæ peccato augmē-
to ue ppediēte pfici nō potest.

CI. HAEDVS. Istā ego quæstionē si soluere oīo
uelim: necesse ē Aemyliane ut præter intētionē de cul-
parū generib; quicq; dicā. Duo igit̄ esse peccatorū ge-
nera nostri disputāt. Quorū alterū originale q̄ id tra-
hens ab Adā originē transeat in posteritatē e carnis li-
bidine cōceptā. Alterū actuale uocāt: q̄ animi actus sit.
Est aut̄ id quoq; duplex. Nam uel ueniale id esse: uel
mortifere oportet. Fit autē quibusdā gradibus a uenia-
li ad mortifere p partes animi pgressio. Quibus qui-
dē de partib; & si ē ab Antonio heri quicq; dictū: non
tamen ē plenissime disputatū.

CII. Sunt igitur, ut is quoq; professus est:) animi
partes duæ. Vna: quam rationem appellant. Altera:
quam sensualitatem. Rationem autem dicunt uim esse

animi superiorem: quã duas item in partes diuidit. Quarum
 alteram quã summa est: supernarum aeternarumque rerum
 participem faciunt: quod in his contemplandis consulendisque
 tantummodo uersetur: eamque ob rem sapientiã deputata sit.
 Alteram uero quã huic subest præficiunt bene gerendis
 huius uitae rebus: eãque deputat scientiã. Sensualitatẽ ue-
 ro esse uim animi inferiorem uolunt: ex qua is motus sit:
 qui intẽditur in sensus corporis: quẽque dudum appei-
 tum esse diximus earum rerum quã pertinet ad corpus. Inter
 rationem autẽ & sensualitatẽ illud interest: quod hanc nõ
 etiam illam habemus cum beuis comunẽ. Quicquid igitur
 nobis partes animi gradatim considerantibus occurrit:
 quod a brutorum natura longe absit: id rationis initium
 est. Porro cum tres sint peccandi gradus. Quorum primus
 est suggestio: Delectatio alter. Tercius consensus: ut actum
 illum prætereamus exteriorẽ: qui ipsa in consumatione pa-
 tratideque opis consistit. peccatum nõ ante absolutum mor-
 tiferum ue dicitur: quod præcedentẽ suggestionem delectatio
 sequatur: ad quã accedat denique consensus. Est igitur pec-
 cati exordium suggestio. Quã siue per cogitationem siue
 per sensus corporis in animum labatur: eumque moueat: si
 modo nostra nõ ultra cupiditas progrediatur: a ratione
 continuo prohibita & repressa: uix culpa dicitur. A qua
 præter unum christum nõ humano semine conceptum: eiusque
 genitricẽ: quã quidẽ & esse sanctam & immaculatam

oportuit: existimo immunē fuisse aut futurum neminē.
 Atq; ideo neq; apostolū paulū: neq; Ioannē euāgelistā
 Quorū alter: Quod odi inquit malū hoc facio. Alter
 uero. Si dixerimus: quia peccatū nō habemus: nos ip̄os
 seducimus: & ueritas in nobis nō est.

CIII. Hoc aut ueniale peccatum appellat: quia uel
 facile ueniam exoret: uel hac nō indignū esse uideatur
 q̄ semp nequeat uitari: q̄ q̄ charitatis fini nō cōtrarius
 sit. Quare nō illā excludit nec extinguit: a qua ip̄m po
 tius tanq̄ ab igni aquæ stillula cōsumi solet. Sed ne gra
 tiam quidē eiicit: a qua illud ip̄m nimirū p̄stratum de
 bilitatūq; negligit. Quod si forte suggestioni cōsenserit
 pars illa rōnis inferior: quā ad sciētiam diximus p̄tine
 re rez gerendarū: quod tum quidē fit: cū animus solū
 oblectat̄ eius cogitatione mali: quod nullo tamē modo
 decernit esse faciēdum partis illius superioris iam cohibi
 tus auctoritate: nō dubiū est cōtractum esse peccatū ni
 hilominus: idēq; mortiferum: q̄ improbis cogitationibus
 mens plibēter suauiterq; adhæserit: easq; diu tenuerit
 memoria: quæ ubi attingerūt animū: mox respui cōtemni
 q̄ debuere. Ex quo p̄spicue intelligit̄ quid eo de malo
 sentiēdum sit: quod superior pars illa rōnis: penes quam
 summa ē potestas: uel cohibēdī mēbra: uel mouēdi: nō
 modo suauiter cogitādum: uez etiā p̄ficiūdum esse iu
 dicauerit si etiā nō possit. Est quidē id superiore illo lōge

maius: sed minus eo certe quod impletur. Sed tamen
 utrumlibet mortiferum esse constat: quod homini mortem
 inferat sempiternam. **AEMY.** Quid igitur refert ma-
 lum ne tantummodo cogitem uoluptuose: an etiam id
 perficiam: si est utrumque perpetua (ut inquis) punitione mor-
 teque plectendum? **HAEDVS.** Ista proinde dicis: quasi
 uero non memineris diuinam aequitatem: ut non apud
 superos ita ne apud inferos quidem deesse posse: si praeser-
 tim hic quoque uariae hominum leges scelera diuersa: sed
 suo quoque supplicio ulciscuntur. Non est igitur negan-
 dum illic pro culpae quantitate uel staturas esse
 poenas reus debitas: nisi priusquam hinc decedant uera il-
 las redemerint poenitentia: tametsi hoc de iis tantummo-
 do peccatis sentiendum puto: quae mortifera sunt: ut luxu-
 ria & eiusmodi. Nam quae suapte natura uenialia di-
 cuntur: ut ociosum uerbum aliaque id genus: nisi crebro
 fiant: faciendaque decernantur. quodam praesertim adiun-
 cto contemptu uel negligentia: damnationi sunt nemi-
 ni. Et ut breui uelut epilogo rem omnem perstringam pri-
 mi illi motus qui a fomite inuitabili perficiuntur: clam-
 menti sumministrantur humanae: ac subito exiliunt: si
 confestim comprimantur repudientur uel a ratione. poenae
 tantummodo non etiam culpae tribuuntur. Existunt enim
 promittunturque uirtutis exercendae causa. Sic enim luctan-
 tes denique post aliquantum concertationis coronamur. Sed

LXXVIII.

nō minus illi quidem motus nos exercēt: qui nō semel
solum: sed (id quod iam ueluti quadam ex apprehēsiō-
ne & usu fit.) iterum & tercio ac deinceps ueniunt in
mentem: si modo īpura de his cogitatio nō nos oblectet
quam ne sancti quidem semp̄ effugere plane possunt.
Tum enī culpa & si q̄ minima inficimur: si tamen nō
negligentes in reprimendis motibus sumus. Quod qui-
dem tum fieri certum est: cum animus postea q̄ satis de-
liberando piculum animaduertit: abiicit cogitationem.
Sin uero in hac ip̄a nihilominus q̄ ea placeat immora-
tur: quod quidem sine rationis consensu quodam uide-
tur nō esse posse: eo certe accedente (ut est ante dictum)
in mortiferum labimur. Sed fit nonnunq̄ ut diuinitus
adiuta rō in iam excitatam cupiditatē fortiter īsurgat
eamq̄ cohibeat et frangat. In quo magna quidem uirtu-
tis nostræ gloria uersatur. Quæ cum ita sint corruptaq̄
ab origine natura sit ad malum: nō etiam ad bonum p̄-
cliuior in hac utiq̄ uita sine culpa mortifera esse quis
quam potest: sine ueniali nemo potest. Quæ quidem (ut
ante diximus.) neq̄ tollit neq̄ īpedit charitatē quo mi-
nus ardeat. Sed ab hac tollit potius: eoq̄ citius absumit
quo hæc ip̄a extiterit ardentior. Quod nō item licet de
mortifera culpa dicere. Quæ cū charitati ueluti ueneniū
quoddam aduerset: eam omnino corrumpit ac extinguit.
Itaq̄ ueniali cum peccato quod quidē actui charitatis

non etiam habitui contrariatur: charitas perfecta esse potest
 cum mortifero aut ne esse quidem potest: quod nequeunt contra-
 ria coniungi simul ut persistere.

CIII. Nam a superveniēte altero pelli alterz tolliqz
 necesse est. Quare non dubium fuerit charitatem posse morti-
 fera vel una culpa auferri atqz amitti. minui aut nunqz:
 modo extet. sicut nec lampadis quidem ignis cui illa com-
 paratur cessat ascendere quod diu extat: tamen si nisi quis mali-
 cia labatur cito resipiscit: in eoqz non multo post recuperatur
 charitas: quae quodam in negato beato Petro potius sopi-
 ta dicitur fuisse quam extincta.

CV. Nam aut errore ignorantia ut: aut infirmitate fra-
 gilitate ut: aut denique astu studio ut peccatur. Sed primum
 illud peccandi genus veniam facilius meretur quam secundum.
 Tertium aut vix meretur: non quod nequeat: sed quod vel nunquam
 vel rarissime quidem velit. Id enim maliciae proprium esse solet
 ut peccatum negari malit quam fateri: tueri quam emendare: emori
 denique quam poenitere.

CVI. Verum ut ad rem intermissam redeamus: illud
 hoc loco non nesciendum est humanae charitatis perfectionem
 in eo potius versari: ut quantum ualemus diligamus. Quod
 sane trifariam contingit. Ac primum quidem hoc modo: ut ipso
 semper actu in deum corda nostra proferantur: de illo semper
 cogitent: semperqz ad illum dilectione moueantur. Sed quo-
 niam humana id infirmitas neque sinit neque potest, necesse

LXXIX.

est fateamur hoc perfectionis genus in patria esse foreque tantummodo. Alterz uero genus est: quod & si hic possibile uidetur. nō tamen est oībus charitatem habentibus cōmune: ut cum quispiam ceteris neglectis rebus prater eas quę necessario postulat natura: omne studium: omnemque diligentiam in dei cōfere obsequiū ac cōtemplationem diuinarum rerum. Tercium autem est perfectionis genus: quod quidem habentibus charitatem cōmune est omnibus: ut cum quis ita quidem habitu suum in deo cor locauit: ut nihil agat: nihil uelit: nihil cogitet: quod diuinę quouis mō dilectioni possit esse cōtrarium. Ex tribus igitur his generibus id solum plane perfectum & dici & esse cōstat: quo in patria fruemur. Atque ideo (ut istam tandem quæstionem absolua Amyliane.) nō augeri illud posse: quod (ut inquit apostolus.) deus ibi sit in oībus omnia. Duorum autē reliquorum quę huius uia uitæque dicunt: & si alterz ē altero perfectius. neutrz tamen ita simpliciter perfectū est: quin charitas crescere semp queat & augeri.

CVII. AEMY. At ista omnia ppendenti mihi uident esse quidā in charitate gradus. HAEDVS. Sunt utique quādoquidē in huic contrariis peccatis gradus quoque esse nō dubiū est. Vt enī quēadmodum ante dixi suggestiōe in primis: tū delectatiōe: denique cōsensu ueluti tribus ad peccatū gradibus pueniē: ita ipsius quoque

peccati præter eas de quibus proxime diximus. tres existunt
 differentiæ: quæ corde facta: consuetudineque peccat. Verum
 his omnibus in gradibus quo magis processeris: eo grauius
 sceleratiusque peccaueris. Nec aliter quidem fit in gradi-
 bus charitatis. In quibus item quo magis quis profecerit
 eo promptior ac seruentior efficitur: summæque illi perfe-
 ctioni propinquior. Tres autem eos esse ex Augustini
 uerbis non difficile colligitur. Inquit enim super episto-
 lam Ioannis primam. Cum fuerit nata charitas: nutritur
 Nutrita uero roboratur. roborata perficitur. Sed cum ue-
 nerit ad perfectum: dicit cum apostolo. Cupio dissolui &
 esse cum christo. Postquam igitur charitas diuinitus infusa
 est nata: id est ab homine suscepta: nutritur ac fouetur:
 ne forte corruptionis quid contrahat. Qui sane gradus
 est incipientium: quorum maxime studium in peccati
 desertione oppugnationeque uersatur. Nutrita uero cha-
 ritas fotaque roboratur. Qui gradus est secundus: & po-
 tissimum ad eos pertinet: qui maxime student ut se in
 bono proficientibus augeant charitas: roboreturque crescē-
 do. Tercius autem gradus est eorum qui iam roborati
 perfectique id maxime curant: ut deo adhæreant: eoque
 fruantur. Sed quemadmodum hi proficere contendunt
 nihilominus: quæque ut adhæreant deo magis enituntur. ita
 incipientes quoque ac proficientes: tametsi id ipsum quære-
 re & facitare solent. sollicitiores tamen circa sua quædam

Aug.

studia existunt: quod alteri in reiciendis uitandisque peccatis: alteri in uirtutibus paradisi: ac exercendis potissimum elaborant.

CVIII. AEMY. At eiusmodi cura laborque hominis quid ualeat non sane uideo: si non nisi a deo initium charitatis perfectioque habeat. Nam & apostolus inquit proprium non esse neque uolentis neque currentis id est laborantis emittentis uel hominis: recte quicquid agere uel cogitare. Sed id muneris ex misericordia dei meraque liberalitate perficisci: quippe qui dona singulis pro suo impartit arbitratu. Et Iesus ipse ait Spiritum sanctum nisi ubi uult non spirare. Et alio loco ad se uenire posse neminem: qui non a deo patre tractus sit. Videat igitur deus quosdam permittere: quibus gratificari nolit. Quod si ira est: frustra quidem his precipit: ut charitati dent opera. Danabunt etiam iniuria: quando quidem gratia uacui id efficere non possunt quod mandant. **HAEDVS.** Et si deus Aemyliane non ideo iniquius aut haberi aut esse potest: quod hominibus ingratis atque prauis nullum omnino donum: nullam uel gratiam largiatur. (Non est quod mera ex liberalitate sit: id cuique debet ullo modo: atque ideo ne in iusticia quidem est: non tribuere quod non debes.) quia tamen ille longe omnium clementissimus uult omnes eos saluos fore quos fecit: utique gratiam suam negat nemini: quod hac ratione careant oportet: qui sese ad eam suscipiendam minus preparent: diuinumque aut non sequuntur aut negligunt istudum. Ex quo

In nemo potest uenire ad me, nisi dicitur;

*Joan.
6.*

sit: ut quemadmodum gratiam suscipientes: in illa profi-
 ciunt in dies magis: tandemq; si pseuerauerint: premio
 afficiuntur sempiterno. sic illa spote negligentes quibus ob
 id ipm ea recte a deo iusteq; subtrahit. indurantur in ma-
 lis: fiuntq; ut scelerum ita quoq; indeficientium suppli-
 ciorum serui. Non igitur existimandum est quae opposui-
 sti ea uel ab apostolo uel a Iesu iccirco esse dicta: ut in-
 telligeremus deum non nisi quibusdam gratificari: qui tan-
 ti fecit humanum genus: ut pro illo propter uoluerit christum
 suum. Sed ut disceremus hominem nisi deo inspirate ne-
 cogitare quidem bonum posse: nedum uelle aut perficere.
 Quorum primum ille sine nobis: alterum nobiscum: pro
 nos uero ipsos operatur tertium. Non enim efficit deus ut
 nolentes: sed ut uolentes & fiamus & simus boni. Alio-
 quin arbitrium humanum iam liberum non esset. Itaque il-
 lud misericordissimi dei patris trahere nihil est aliud quam
 hominibus gratiam impartiri suam. Qua eos praue-
 niendo unumquemque ad recte uiuendum non modo mouet: exci-
 tat: hortatur. uerum etiam adiuuat & fouet. Non igitur
 quispiam damnatur: nisi uelit. Vult autem is qui diui-
 nae gratiae repugnans: deum ipsum quo nihil est amabilius:
 non amat: eamque obrem ne praecpta quidem eius seruan-
 da esse ceteret. Nunquam igitur propter iustus deus dedisset eius-
 modi praecpta: nisi gratiam clementissimus ante tribuenda
 statuisset: quae illa seruari perficiq; possent.

trahere
 quid

//

//

//

//

CIX. **AEMY.** Cupio hoc loco Hæde maxime cognoscere quid appellatione gratiæ intelligendum sit. Nā ueteres in quibus est Cato ille Censorius malam gratiā p̄ iniuria uitu patiōe q̄ dixerunt **HAEDVS.** Existimo Aemyliane omne donum dei recte gratiam uocari: q̄ ille (ut ante diximus) & si hoībus nihil debet: tamē ne suspiciatibz quidē nobis sæpenumero beneficia largit̄ & multa & magna. Sed ea gratiæ peculiari proprioq̄ noīe appellāda esse sentio: quæ ad animū magis spectat q̄ ad corpus: ut præclarz ingeniū: ut mēoria singularis: ut sapia sciaq̄ & uirtutes oēs: e quibz illā de q̄ loquimur facile omniū esse maximā: semp̄ est a nostris iudicatum. Nō enim uideo quid homini salutaris ab immortalī deo potuerit cōferri q̄ charitatē: quæ nos illi & gratos efficit & cōiungit. Eadem igitur nimirz aut gratiam summam esse: aut ab hac non abesse dixerim. **AEMY.** Sequit̄ aut̄ isto mō: ut qui diligit is iā gratiā diuinā charitatē ue accepit.

CX. **HAEDVS.** Ita sanē si tamen quæ charitate sunt diligēda: ea quē admodū diligēda sunt: & diligit & amat. **AEMY.** Equidē nō deū mō: uerz etiā p̄ximū diligēdū esse cōstat. Sed quæ p̄ximitatis appellatōe intelligant̄: ea nō oīo scio. **HAEDVS.** At Augustinus quatuor esse inquit: quæ diligi oporteat. Vnū quidem (id quod supra nos existit) deū. Alterz uero: quod

Gratia
quid.

Gratia
quid...

nos sumus. Tercium quod iuxta nos i. proximum. Ac po-
 stremo quod infra nos e corpus nostrum. Cum enim ea
 quae ex charitate ducit amicitia sup beatitudinis comu-
 nicatione fundata sit: utiq; deus a quo est beatitudo: di-
 ligendus e in primis. Deinde ii qui sunt beatitudinis par-
 ticipatione coniuncti. Extremum aut hoc comunitatis ge-
 nus duplici de causa diligibile & uideri & esse potest:
 uel q; unum est nobiscum: eaq; rone se quisq; diligit: uel q;
 nobiscum in societate beatitudinis uersat. Quod quidem
 ad eum pertinet amorem: quo erga proximos cum homi-
 nes: tum angelos affici debemus. Proximos autem ho-
 mines dicimus eos: qui natura quae a deo est: aeternae bea-
 titudinis capaces esse possunt: & si nuc forsitan peccat:
 maleq; uersant. In quibus utiq; natura est ipsa no etia
 culpa diligenda: quam pculdubio neq; in propinquis
 neq; in parentib;: sed ne in semetipso quide ferre quisq;
 debet: ac non maxime odisse. Quare cum christus iu-
 bet ut inimicos etiam amemus: ita quidem iubet: non ut
 id quo nos prosequuntur odium: eos ue tanq; aduersari-
 os hostesq; diligamus: quod quidem iniquum esset ac
 nefarium: sed ut dolendo q; tales sunt: eorum tantummo-
 do naturam uel in genere amemus. No eni a proximi dile-
 ctione illa generali inimicum excludere nobis licet. Ut
 cum exempli gratia: aut p christianis populo ue pcamur
 aut aliquod impeditur beneficiu reipublicae. Na si tum

Gratia
 m

Gratia
 m

huiusmodi beneficiū & dilectionis signū etiā inimicis exhibeamus. Est id quidē salutē nostrā nō uile solum: sed etiā necessariū: ne si forsītā eos putaremus excipien- dos: id quod ad libidinē uindictæ nō dubiū esset p̄te- re) mox cōtra dei p̄ceptū ultionē in eos nō rā optasse q̄ quæsisse uideremur. Verū enī uero nō necesse ē: ut seor- sum a p̄cepto ostendamus inimicis quæuis indicia signifi- cationesq̄ charitatis: q̄ q̄ hoc erga eos animo semper si- mus oportet: ut illis ip̄is necessitatem p̄p̄entibus sub- ueniamus. Ac hosti quoq̄ nō admodum egēti beneface- re: homīs & magnānīmi esse censeo & p̄fecti. Quippe qui nō tam acceptam iniuriam esse obliterādā: q̄ ini- micum ad sui dilectionem alliciendum: sibiq̄ recōciliā- dū existimauerit. Sunt igit̄ oēs hoīes diligēdi: qui hac in uita uersant̄: si etiā fortasse nobis eorū quidā aduer- senē. Sed deo cōtrarius: ne p̄p̄iquus quidem ē amādus. Est inquā is odio habēdus magis: nō q̄ p̄p̄iquus famili- aris ue sit: sed q̄ ī deū peccet: nosq̄ fortassis ad peccatū trahere conet̄. Huic itaq̄ nō tā parēdū obsequēdumq̄ nō est: q̄ obiurgatōe factōq̄ si expediat repugnandum.

CXI. AEMY. Assentior quidem. Sed illud ad- modum me mouit Hæde: q̄ angelos dixeris nobis esse proximos. Nā & si participes sunt eius quam optamus omēs beatitudis sempiternæ: quoniā tamē illi & specie a nobis absunt & natura: neq̄ nobiscū uiuūt: neq̄ cerni

LXXXI

deniq; a nobis ualeat. nō uideo quid amicitiae quae cha-
ritatis est ppria: inter nos atq; illos esse cōtrahi ue que-
at: eamq; obrem ne pximitatis uestigium quidē ullum.
HAEDVS. At cū recte pximi dicant nō ii modo:
in quos a nobis benignitatis aliquid cōfert. ueq; ii quo-
q; qui tū obsequia nobis praestāt: tū beneficia: quis dubi-
tat sanctissimos beatissimosq; angelos rite pxios a no-
bis debere & dici & haberi: quādoquidem nos in pri-
mis amat: pmultaq; saepenūero humano generi officia
impendūt misericordiae: hoc ipm instruēdo: custodiēdo:
tuēdo: plurimisq; de malis eruēdo. Qua certe significati-
one amicitiae nulla (ut reor) esse potest neq; aptior neq;
maior. Et si uero illi a nobis natura specieq; differūt: nō
tamē cōmunitate foelicitatis. Erimus eī in caelo post re-
surrectionē illis nō dissimiles: aeternaeq; beatitudis socie-
tate cōiundi: q̄q̄ hic quoq; cū his ipis secundū mētē rō-
nēq; cōmunicamus: uiuimus. & eos quodā mō sed imp-
fecte quidē intuemur & contemplamur: quos in patria
nimis pfecte plāeq; uidebimus: si deū etiā ipm, ut euā-
gelista Ioānes inquit) haud aliter q̄ est cernemus.
CXII. AEMY. Vereor ne isto pacto sit dicendū
demonēs quoq; a nobis esse diligēdos: cū praesertim &
hi angeli existāt: nec a boīs illis beatissq; spiritib; quicq;
eos separet prater culpam: quae certe sicut peccantium
hoīum odio habēda est: nō eorū etiā natura. Sūt quoq;

LXXXIII.

nobis sapenūtero & utilitari & lucro: q̄ horū tentatio-
nib; atq; molestia exercitari coronamur. **HAEDVS**
Et si nō uiciū in peccātib; (ut ante dixi) sed natura est
diligēda: idq; tāisper: dū illa beatitudinis æternæ parti-
ceps fieri capaxq; esse potest. postea tamē nō uideo cur
diligēdā existimemus: nisi forte quēadmodum iumenta
cæteraq; bruta quodāmodo diligimus optamusq; pma-
nere: tum ob gloriā diuinā: tum etiā ob humanā quan-
dam utilitatē. Quare de demonibus æque sentiendum
puto: qui neq; beatitudis capaces: neq; uolentes utilita-
ti nobis esse possunt. Quæ si sequi nōnunq; uideat: id
ex diuinæ potētis instituto atq; ordine: nō etiā illoz ex
intētū charitate ue quā nullā habēt: accidere certum est
Non enī queūt nobis boni quicq; aut optare aut uelle:
sed id quod eoz est propriū inuidere: insidiari: obesse.
Quāobrem nobis ne amicitia quidē ulla cum illis esse
potest.

CXIII. AEMY. Verz si ex p̄tia tum beatitudis
tum rōnis amare nō tenemur: q̄ erga nos charitate ne-
queūt moueri: maxie aut ea quæ nobis piculo existunt:
& obesse solēt. uelī explices q̄ de causa corpus hoc no-
strum quod q̄ro posuisti dilectionis loco diligendū sit
a nobis: quos redamare nullo pacto potest: ut omniā q̄
nō modo nō paret rōni: uerū etiā retragat: eāq; ob rē al-
sidue nobis ē: & p̄turbatiōi & cladi. **HAEDVS.** Et

Si corpus Aemyliane nō negat̄ diuinae fructiois expers
 q̄ deum neq̄ cognoscere neq̄ amare potest. his tamen
 quæ p̄ illud opamur: ad p̄fectam illā dei fructioē cum
 uenimus: ex aīa beatitudo quādā redundat ad corpus:
 quod tū efficit̄ imortale manetq̄ icorruptū. Itaq̄ i hoc
 (ut ē ante sæpe dictum) nō cōcupiscētiā: nō culpā: nō cor
 ruptionē debemus sed naturā diligere: cuius seruitio in
 iis quæ p̄tinēt ad deum uti certe possumus. Nō igit̄ no
 bis dominabit̄ nec obstabit: si charitate instructi illud
 euagari nō sinemus: cogemus aut̄ parere subesseq̄ rōni
 In quo quidē certamē maxīa coronæ nostræ rō uersat̄
 Neq̄ uero id amare nō debemus: q̄ ab eo nō redama
 mur: quandoquidē istiusmōi rō in ea tātummodo locum
 habet quæ ad alterz: nō etiā quæ ad seipm̄ referē amici
 tia: siue id secundum aīam itellexeris: siue secundum cor
 pus: q̄q̄ in amore sui uideē quoddā maius esse amicitia
 Cum eī hęc eo cōficiat̄ amore quē ad alium habemus
 amor autē nostræ huiuscæ unionis initium radixq̄ sit
 atq̄ forma. (Amicitia eī ad alios iccirco habere dicimur
 q̄ erga eos haud aliter afficimur: ac erga nosmetip̄os ne
 cesse ē fateamur: id erga nos antea a nobis ip̄is esse fa
 ctū: Quo eī alio mō aut deū plus quā nos ip̄os aut p̄xi
 mos tāq̄ nos diligemus: cum queat nemo nisi ex amore
 sui eiusq̄ cōparatōe plāe discere: utz charitatis p̄cepta
 illa nec ne p̄ficiat̄. **AEMY.** Perspicue id quidē. Nō

enī quispiā potest quanti alium faciat: quumq̄ amet: nī
 si ex ipō se cognoscere. Atq̄ ideo alium ne plusq̄ seipm
 an æque minus ue amet. Amat igitur sese in primis.
HAË. Sed bene utiq̄ amare (ut ante dixi) et male potest
CXIII. **AEMY.** Scio id quidē: sed ē nūc de cha
 ritate sermo. **HAË.** Placet istud nimirz et gaudeo pri
 mum: q̄ & me auente audias & ediscas. Deīde q̄ uideā
 me hactenus nihil frustra potuisse dicere. Sed qui se ipō
 nō diligit: ne deū quidē amat. Cupit aut̄ quisq̄ se saluū
 & beatū fore. Quē certe hoīs affectū ex sui amore nasci
 cōstat. Cōsequēs igit̄ sit oportet: ut qui se amat deū quo
 q̄ amet: ī quo beatitudis rō summaq̄ uersat̄. **AEMY.**
 Porro nō istinc docemur deū id quod paulo ante dixe
 ris) plusq̄ nos ipōs: sed æque potius a nobis ēē diligēdū.
CXV. **HAEDVS.** Ab nō mō sacrarū auctoritate
 litterarū: uerz etiam rōne colligere ualemus: quēadmo
 dum charitate quæ diligenda sunt: ea possimus debeat
 musq̄ diligere. Hac eī ī re seruari ordinē quendam ne
 cesse est: quandoquidem ubi p̄cipium est aliquod: ibi
 quoq̄ ordo aliquis sit oportet. Nā ī ordīe quēdā prioris
 posteriorisq̄ modum icludi constat. P̄cipiū at̄ dilectio
 nis sicut & beatitudis cū ī deo sit: p̄pter quē diligunt̄ quæ
 cunq̄ charitate diligunt̄. ea certe oīa manifestū ē ad deū
 ueluti ad p̄cipiū referri. primū itaq̄ nō ab re mādat̄: ut
 deū ipm p̄pter se toto ex corde diligamus. Ex quo plās

intelligit: eum sup omnia diligi oportere. Mandat de
inde ut pximū quisq; ac ipm se amet. In quo quidē suū
amorem dilectioni pximi pferri nō dubiū est. Alteri eī
q̄ sibi pximior est nemo. Præterea si (ut Ioānes inquit)
animā. i. hāc corporis uitā p fratrib; ponere debemus.
illud haud dubie colligit: magis pximū a nobis q̄ no-
strum hoc corpus esse diligendū. Postremo si (ut ait apo-
stolus) oēs sunt iuuādi: sed ii pferim qui nobiscum ea-
dem in religione uersant: si deīde uitupandus qui suo-
rum curā: maxime aut domesticorū negligendā putat.
proculdubio cōicit: oībus ex pximis eos magis esse di-
ligendos: qui & meliores sunt & nobis cōiunctiores. Si
enī dilectiōis (ut ante diximus) primū est initiū deus: a
quo in nos charitas diffundit: sumusq; nos alterū: qui
diligimus necesse est pfecto maiorem ibi dilectionis in-
ueniri affectum: ubi ad utrumuis horū magis quis in-
tenderit principiorū.

CXVI. Et si igit̄ æque nobis sunt amādi omnes:
quādoquidem oībus oportet nos optare summum illud
bonū. i. beatitudinem illā sempiternā: ad quā charitas p-
ducit non tamen p̄hibemur quin amicis ac necessariis
quos nobis cōciliauit ip̄a natura: optare maxime possi-
mus: ut ceteris cū meliores fiāt: tū fœliciores. **AEMY.**
Quid si alius q̄ pp̄iquus familiaris ue meliore extiterit?
Vtq; alteri p̄ferendū censēs? **HAEDVS.** Equidem

cū ad charitatē maxime p̄tineat: ut uelut dei iusticiā seruari: q̄ quidē particeps beatitudinis sūt magis ii qui sunt meliores. utiq; his ip̄is debemus q̄ deo p̄p̄iquiores sunt maius uelle bonū. i. beatitudinis maiore potioreq; gradū: q̄ nostris uel domesticis uel necessariis: tā & si nos decet nostraq; interest: ut nobis qui sunt naturali origie coniuncti: eo magis diligamus q̄ ceteros: tū q̄ duce natura nostros affectu p̄sequimur intēsiore. (Cupidiores enī sumus ut hi summū illud bonū assequantē: quod tamen oēs assequi optamus: q̄ ut alii meliores maius bonū.) tū q̄ bonitas q̄ ceteri deo cōiunguntē: & accedere quidē ac recedere: & augeri minuiq; potest. nostri autē sanguinis p̄p̄inquitatisq; connexio: nec a nobis discedere: nec euelli ullo pacto potest. Sed ne illud quidē omiserim: q̄ erga reliquos hoīes uno tātūmodo amicitiae genere afficimur: quæ charitas ē. erga nostros uero præterea plurimis: q̄ alius nobis cōsanguineus ē: affinis uel: alia cōiūx alius cōciuis: familiaris alius: & si quæ sunt aliæ cōiunctionis cause: quæ quidē multæ repiuntē: quibus amicitia cōtrahi facile & honeste solet: q̄q; horum singulis sunt tribuēda: ac dilectionis erga quēq; ita quidē ē habenda rō. ut in quoq; amicitiae genere eos qui ad quoduis genus p̄tinet potissimū diligamus. Itaq; ut iis quibus ip̄a nos generis origo sociauit parētibus ac p̄p̄iquis ceteris p̄ cōiunctionis gradu plus dilectiois: plusq; honoris

atq; opis impendere debemus. ita iis etiã quibus aut res publica nos coniunxit aut militaris. Nam in iis quæ ad civilem societatem cõiunctionemq; p̄tinent: magis utiq; conciuēs q̄ cæteri: in bellicis autem rebus plus cõmilitones diligendi sunt.

CXVII. AEMY. Non uulgaris illa quoq; quæstio uidetur: quis ne debeat magis liberos diligere q̄ patrem. De q̄ quid sentias: ex te maxime scire cupio. Fuerunt enī qui opinarentur filios diligendos magis: q̄ ut parentes impellente natura plus amant liberos: q̄ ab his amentur. ita quoq; his ipsis benefacere p̄niores soli citioresq; sunt q̄ suis ipsi parentibus. Quam quidem ad rem confirmãdam: patris nostri dei assiduã summamq; erga nos benignitatem afferebant: q̄ certe cõstat quãti nos faciat: quos etiã filios appellare nõ dedignat̄: nẽpe ut tã familiariter: tãq; suauiter noīe animat̄: & haberi tales & esse studeremus. **HAEDVS.** Si ea Aemyliane respiciamus quæ amantur: nõ dubiũ est quin id magis diligendũ sit: quod & boni maiorem habet r̄onem: & similius est deo. Quare parentum dilectionem existimo dilectioni ante ponendam esse liberorum: q̄ respectu principii atq; originis: parentes a quibus sumus diligere maxime debemus. In quo certe & eminentioris boni & deo simili oris nõ uersat̄. Sin uero amatẽ respicere cõsiderareq; ualemus utiq; quod ē huic cõiunctius: id ab eo magis fa-

LXXXVI.

ciliusq; diligi cōstabit. Cum igit̄ liberi existant aliquid
 parentum: nō etiam parentes liberorū. Ac deīde babeāt
 parentes noticiam filiorū pot̄iorem q̄ hi parentū. Cūq;
 liberi a parentibus amēnt̄ diutius: q̄ & si uix natum fi-
 lium pater amat. hūc tamen ille nō nisi longo post tem-
 pore & agnoscere incipit & amare. nō negādum est:
 parentum amorem erga liberos q̄ horum erga illos esse
 tum maiorem: tum fortiozem. Omni igit̄ hac de re ita
 sentio: originis acceptorumq; beneficiorum ratione: pa-
 trem a filio sic diligi oportere: ut is illum uereatur: ut co-
 lat: ut tueatur: eiq; demum quauis in necessitate consti-
 tuto: succurrat magnopereq; prouideat. Quæ quidem of-
 ficiorum genera omnia præter honorem atq; cultū deo
 tantummodo parentibusq; debitum: in filios multo ma-
 gis multoq; diligentius pater conferet: artioris coniu-
 ctionis causa. Magnam autem esse naturæ uim pietatē
 q; in parentes: ex eo intelligi plane potest: q; plerosq; ui-
 dimus p̄ magnas se penumero iniurias & liberorum &
 suas fortiter æquōq; aīo tulisse: parentū aut̄ quos nō ad
 modū amarent: ne minimas quidē ferre potuisse. Sed ta-
 men opinor eū qui reos capitis haberet & parētes & li-
 beros: si ei optio daret̄: ereptur̄ e morte liberos: psuadē-
 re naturæ uinculo maiore: parentes relicturum.

CXVIII. Ac nō idem fortasse de uxore dixerit: q̄q;
 iuxta Genesis testimoniū: parētes a nobis reliquēdi sunt:

ut adhaereamus uxoribus. Quod quidē nō ita intelligen-
 dū puto: ut parētes deserant oīo: quibus nimirū filius &
 honorē debet & officia p̄terea plurima: sed ut illis a se
 tantūmodo seiūctis nō etiā reiectis: cohabetet copulet̄q;
 uxori. Quāuis igit̄ dilectio parentū eminentioris cuius-
 dā boni rōne originisq; gratia (ut p̄diximus) dilectioni
 uxoris p̄ponēda sit. intensius tamen diligī uxor solet cō-
 iūctionis causa. Vno eī in corpore duo esse uersariq; di-
 cunt̄. Sed tamē hoc ip̄o licet cernere parētes q̄ uxorem
 magis esse diligēdos. Nā cū p̄xiorū dilectionē p̄ferre
 debeat suo quisq; corpori: interq; p̄xios lōge magis sint
 parētes diligendi: restat uxorē parentibus nō æq̄ri posse
 quā utiq; maritus suū ueluti corpus amare debet: nō eti-
 am p̄ximis ante ferre: parētib; aut̄ multo minus. Sed tā-
 ra uis ē cōsuetudis atq; thori: ut neuter cōiugatorū que-
 at alterū nō maxīe diligere: si p̄sertim cōiūctione mu-
 tua latent̄: q̄q; eiusmodi amor q; ex uoluptate potissi-
 mum oriatur: quid cū charitate habeat cōmune: ne cogi-
 tare quidē scio. Quāobrem illū excusare maī q; p̄bare.
 CXIX. AEMY. Non intelligo istec ænigmata.
 HAEDVS. Quenā? AEMY. Quē iugale amorē
 excusare maius q; p̄bare: q̄si in uxore hoc digna noīe
 nō sit alia diligēdi causa q; cōsuetudo illa thori maritis
 q̄ notissima: quā ego ad amādū uxorem in uictissima esse
 statuo: nulliusq; frugi. HAEDVS. Video quorsum

iturus es. Sic eī intēdis nō uxoris formā tantū & uenustatē uenerēaq; illā uoluptatē amandā: ut fieri in scortis solet: q̄tū pudicitia: ingeniu: mores oēm q; uitæ sanctissimā integritatē. AEMY. Ita ē Sed & aliud dicere uolui HAE. Quid. AEMY. Qz eo potissimum uxor nobis charissima esse debet: q; matrimonium nō a natura sed a reꝝ oīum et naturæ parēte deo inuētū institutūq; sit: ubi & naturæ citra peccatū satisfieri possit: & liberi parentū simulacra gigni. Quæ rō tantū affert in uxore beniuolētiæ & amoris: ut in societate cōmuniōneq; pietatis hōestiori loco esse debeat: neq; opus sit tua ista deprecatione. HAE. Vt ita sit: nunq; tamē abduci possum: ut parentum pietati non posthabendus sit uxoris amor. AEMY. Sed ne illa quidē parua quæstio est. Vter parentū plus a liberis amari coliq; debeat. Cum eī hi corpus accipiant a matre: ab hacq; amēt plurimum: q; & pregnās illa multo angore diuturna q; corporis afflictatione atq; molestia: & paritēs inaudito incredibiliq; dolore: ac deniq; alens fouēs q; liberos: assidua tū defatigatione: tū erūna uexet: easq; ob res sola magis filios agnoscat. Ea eī oīa in patre cessant & sunt nulla) quid obstare potest: quin matrē liberi plus q; patrē diligere cogant. HAE. At illud certe obstat: q; cum parentes ueluti principia quædā diliganē originis naturalis. habet tamen principii rōnem pater excellentiorem. Est eī ille ut

principium quoddam agens: mater autem deinde ut pari-
 ens quoddam: materiaque corpori formado suppeditas: quae
 informē. Taceo quod nonnulli tantum maris semen quod
 graeci sperma uocant: non etiam foeminae: in hois generaturā
 concurrere atque adesse uoluerunt. Formatur atque corpus ea
 uirtute atque ui: quae patris in semine latere constat: quaeque
 tam si rationalem requirit animam creare: quod dei qui-
 dem est opificium. materiam tamen illam corporalem ad
 eiusmodi formae susceptionem praeparat ac disponit. Gene-
 rationis igitur ratione pater est diligendus magis: quam quis ea spe-
 cie amicitiae qua nostri studiosissimos amantissimosque di-
 ligimus: plus eum qui erga nos maiore: quam qui minore di-
 lectione labore uel affectus est: amare teneamur. Sed ta-
 men has omnes propinquorum inter se comparationes in-
 telligi oportet: cum pro se quaerit: uter altero magis secun-
 dum naturam diligendus sit: non etiam secundum mores
 CXX. Potest enim inter eos tanta esse uirtutis ma-
 liciae uel distantiae: ut eiusmodi amicitia facile uel minu-
 atur uel soluat: eamque ob rem accidat: ut qui secundum
 naturam plus amandus esset: is peccato faciente aut mi-
 nus amari: aut ne amari quidem: nisi forte propter deum
 mereat: quandoquidem propterea inimici quoque diligen-
 di sunt. Quod profecto dilectionis genus eo est meriti po-
 nioris: quo ad inimicum quam ad amicum diligendum ma-
 iore quisque nisi difficiliusque ducit: cum praesertim Iesus

LXXXVIII.

noster clamat in euangelio: mercedem iis deberi nullam
 qui amicos amat. AEMY. At durz id uideat. ut qui
 inimicus nos oderit: amico diligenti anteponamus: cum
 præcipue quod melius est: id quoq; deo magis gratum
 existat: atq; iccirco pferendum sit. Quis eni dixerit ami-
 cum nõ esse inimico meliorem: Immo uero quis hunc nõ
 malum: qui oderit: illũ qui amet esse bonũ uirz. HAE
 DVS. Si secundum charitatem Aemyliane cõsidere-
 mus nullã pter deum esse pximi diligendi rõnem. utiq;
 dilectio p̄minet inimicorũ: tum q̄ alia q̄ deus diligen-
 dorũ amicorũ rõ esse potest: quod non idem est in dili-
 gendis inimicis: quos certe nõ aliã ob causam q̄ pp de-
 um diligere iubemur: tum q̄ tam & si pp deum forsitan
 utriq; diligunt. diuina tamen illa uis quæ animum hu-
 manũ exiẽdit ad remotiora. i. ad inimicorũ usq; dilectio-
 nẽ nimis eo ostendit fortior: quo p̄ eã implemus diffici-
 liora. Nã uirtutẽ etiã ignis maiorẽ eã esse dicimus ac for-
 tiorem: quæ uel calefacit remotiora: uel minus arida: mi-
 nusq; cõbustibilia iuadit & absumit. Sin uero diligẽdo
 rũ hoĩum erga nos affectũ moresq; spectabimus: nõ nego
 nostrã i amicos dilectionẽ q̄ i inimicos esse & feruentio-
 rẽ & meliorẽ. Nõ eĩ aliter charitas q̄ ignis agit: cuius e
 ppriũ: ea fortius uehemẽtiusq; apphẽdere atq; adurere:
 quæ pximiora sunt minus ue repugnãria: q̄ ea que sunt
 his cõtraria. Nõ igiẽ domini Iesu sic accipiendum est

(7)

//

(42
+
5)

//

+

præceptum atq; sn̄a: ut si amicos diligemus. nō p̄pterea
 gratū deo faciamus. Sed tū demum cū aut hos nō p̄pter
 deū sed aliā ob rem: aut ita eos ip̄os p̄pter deum existi
 mabimus esse diligendos: ut nō etiā inimicos diligamus.
CXXI. AEMY. Recte tu quidem hac de re (ut
 opinor iudicas. Sed illud cupio: ut quādoquidem ea ex
 plicauisti quæ charitate sunt diligenda. quemadmodum
 id quoq; faciendum sit: enarres. **HAE.** Sed quid ego
 enarrē: cū q̄a p̄tissime & in lege ueteri p̄cipiat̄ et legat̄
 in euāgelio: in primis dominū deū nostr̄ toto corde to
 taq; aīa: tota etiā mente ac uirib; oīo oīb; a nobis esse
 diligendū. Deinde p̄ximū quēq; nostr̄ haud aliter ac
 nos ip̄os? **AEMY.** Et audiui id hæde sæpius & legi
 Sed tā& si dei p̄ceptum nō impossibile factu putandū est
 nō tamē uideo quo id pacto impleri plāe queat. Nā cū in
 cognita nequeant amari: a nobis aut̄ deus nō oīo cog
 nosci possit. (Id ei esset illū iam cōphēdi potuisse. cūq;
 amor unio sit quædā: nec cor ualeat humanū deo peni
 tus uniri: quippe quē nostro nō dubiū ē corde existere
 incōparabiliter maiore. Nec deniq; non absurdū sit di
 cere tātū ab hoīe diligī deū posse: quā se ip̄e deus dili
 git: quē a sese p̄sus p̄fecteq; diligī p̄spiciū est. hoī p̄fe
 cto īpossibilis uidet̄ plā illa erga deū p̄fectaq; dilectio
HAE. Ne istud quidem haud satis pacute. Sed cum
 inter amātem amatumq; ueluti quoddā mediū esse dile

Ex toto corde. &c.

tionem intelligamus. nō ab re uideat ista ip̄a de quæsti
 one trifariā disputari ac definiri posse. Si eī oīfariū p̄fe
 ctūq̄ hunc diligēdi modū dilectā ad rē putabimus esse
 referēdū. utiq̄ sic fuerit a nobis diligendus deus: ut quic
 quid ad eū p̄t̄et: id totū diligat. Sin uero ad diligētē
 maluerimus eiuscā referre modū. certe hoc quoq̄ pacto
 diligi deus poterit oīo. Quod quidē sit: cū (ut est p̄ceptū)
 tota eū ui quisq̄ diligit. Id at̄ ego sic accipiēdū cēseo: ut
 oēs aī potēcias: ut affectus oēs: ut appetitū sensusq̄ cor
 poris: ac quicquid ē uiri reliquū: hic ad dei ordiet amo
 rem: eiq̄ subiiciat. Quod si quis modū diligentis hoīs existi
 mauerit deo esse cōparādum: nimir̄ rem inanē atq̄ im
 possibile aggrediet: cogētq̄ tadē idip̄m negare: quod tu
 quoq̄ p̄xime recteq̄ negabas. Cū eī omne bonū sit di
 ligibile natura: idq̄ q̄to est melius: tanto diligibilius sit
 oportet. quis nō uideat deū: cuius infinita ē bonitas: esse
 utiq̄ infinite diligibile: atq̄ ob id eū a nemine in infini
 tū amari posse: quādoquidē hoīs uim oēm naturalē in
 fusam ue nō infinitā esse cōstat. Sed tamen (ut dudū di
 ximus) fatendū est deū a nobis hac in uita p̄fecte dili
 gi nō posse: q̄ & aliquid semp̄ adsit cōcupiscētiæ: quod
 frenari oporteat: & apta illū cognitōe cernere nequea
 mus: q̄ q̄ si diligimus. utiq̄ sequit̄: ut ate cognouerimus
 cognoscamusq̄. Præsupponit eī dilectio cognitōe: sed
 eā quæ creatis incipiēs a reb: tadē in deū ip̄m tāq̄ easq̄

XXXI

in auctore tēdit. At cōtra dilectio a deo ueluti a supmo
ultioq; sine inītiū sumēs: ad nos delabiē: cuius maiorem
hic esse ut q̄ cognitōis: manifestū est. Nō eī quod uide-
mus scīmus ue: sed quod credimus psuademusq; nobis:
id spamus & amamus. Cū uero plēa fuerit pfectaq; co-
gnitio: id quod in cælesti brāq; illa patria semel est fu-
turū. tum pculdubio pceptum hoc de deo plenitudine
charitatis diligendo absolute planeq; impleturi sumus.
CXXII. AEMY Satis quidem hac de re mihi a
te factū puto. Sed pximi diligendi nō mīor extat quæ-
stio Cū eī uulgi sermōe illud tritū sit: a se charitatis or-
dinē incipe: q; sui dilectio principiū sit eius quæ in al-
terū cōferē: sitq; principiū eo potius quod ipō e principio.
pficiscit̄. quis recte quempiā dixerit: æque debere posse
ue pximū diligere: ac se ipē: cū p̄sertī sese quisq; nō etiā
pximū diligit natura? HAE. Ego cū cōsidero istius
mōi pcepto & diligendi rōnē & dilectōis modū cōtine-
ri: nequeo negari id q̄ cōueniētissime datū esse. Illud eī
ostēdit suadetq; rō: ut oēs hoīes diligamus: q; & pximi
nostri recte appellenē & sint: cū pp naturalem diuinā
q; imaginē: tū pp gloriē capacitatem. Nihil at̄ refert
utrū ne quis dicat̄ proximus: frater: amicus ue. Quæ sa-
ne noīa in lege sæpe usurpanē. His eī oīb; appellatōib;
idem significat̄: indicat̄ q; pximitatis gradus. Exponit̄
quoq; dilectōis modus cum dicit̄. Sic dilige pximū tuū

Sicut te ipsū. —

ut teipm. Quod profecto nō ita itelligi oportet: ut proximi quis æque ac se diligat: sed ut similiter: idq̄ trifariā. Ac primū oīum: ut sicut pp̄ deum sese quisq̄ diligit: sic proximū diligat nimirū pp̄ eūdē deū: quo eiusmōi dilectio sancta sit. Deīde ut pximo in bonis nō etiā in malis quis aut assentiat̄ aut cōdescēdat: quēadmodū in bonis rātummō satis sibi facere quisq̄ debet: eoq̄ pacto recta sit erga proximū iustaq̄ dilectio. Postreō ut nō suæ uel utilitatis uel uoluptatis causa proximū quis amet. Sed ut sicut sibi ip̄e bonum & cupit & optat. sic quoq̄ bonum proximo cupiat atq̄ optet: eaq̄ rōne nō ficta sit eiusmōi dilectio: sed uera. Qui eī proximo blādit̄ assentiat̄q̄ captādæ utilitatis grā aut etiā uoluptatis: is sane ipse se non etiā illum diligit. AEMY. Ita prorsus existimo: q̄ re fatendū est eū qui sic amat: nihil de deo penitus mereri CXXIII. HAE. Quin male mereē potius. Simulat eī. decipit etiā: quod a charitate quidē maxīe abesse debet. Sed de amoris fine ut p̄posuimus rādem nō nihil ē dicendū: q̄q̄ māifestū est cuiusq̄ rei finem esse eū fructū qui inde uel sequitur uel p̄cipi cōtingit. Quo enim frui quisq̄ cupit: id magnope amat. Non at̄ amaret: si nō id opinaretur esse bonum. Expetit̄ at̄ bonum: q̄ huic inesse quidem fœlicitatem putant. Quæ nimirum iccirco queritur: expetit̄q̄ ab omnibus: q̄ qui eā fuerint adepti: ii fœlices beariq̄ nō dicātur solū: sed et sint et habeātur

22
tā & si nō quodlibet bonū efficit hoīem beatū: sed illud
tātū mō quod uerz optimū pfectūq; sit. Qui quidem re
cte finis ē dictus: quoniā ppter hūc cætera uolumus: eū
aut nō nisi ppter ipm. Quāobrē ut hūani amoris finis:
nō alius esse pōt q̄ miseria: corruptio: iteritus: q̄ quæ bōa
nec uera nec ppetua existunt: ea quis maxime pbat &
sequitur: ita charitatis nullus plane alius excogitari fi
nis potest q̄ deus ipse a quo est: & ad quem refertur.

CXXIII. In quo certe uno nō mō bonum omne
sed uerz ac summū quoq; bonū et cōtineri et esse nō
dubiū est. Nā si id ulq; esse oportet: & in his mūdi reb;
aut inueniri aut esse nequit: ubi nihil pfectū: nihil sta
bile: nihil nō infirmū caducūq; est. utiq; cōstat illud ex
tra mundū esse: eoq; in loco ac uerice: quo nihil sit emi
nētius: nihil p̄clarius: nihil potētius: nihil deniq; nec iu
cundius: nec foelicius. Quod si in deum nō cadit: quem
æternum: pfectum: stabilemq; dicimus. neq; deus erit ul
lus: neq; summum bonum. Sed deum esse nemo negat:
qui uel aliquam habeat noticiam humanarum rerum.

CXXV. Cadit igitē in deū nō tā nomen q̄ res etiā
summi boni: cū p̄ferī solus natura & sit & appellet bo
nus. Atq; iō solus uirtutes infundēdo efficere bonos pos
sit: ergo & bōs. Soli eī boni sunt beati: quandoquidē id
possidēt bonū: quod nequeat auferri. Mali igitē oēs mise
ri q; externis fortuitisq; bōis delectati: nihil in se habent

cui cōfiderē recte possint. Qualia igit̄ ista bona sunt inquit Cicero: quæ qui habeat: miserimus esse possit?

AEMY. Si ergo nō sunt bōa: cur ita quæso appellānt̄?

HAEDVS. Eam ob rem opīnor: q̄ uel a bono deo p̄pter hoīem effecta sint: uel a plurimis & existimēnt̄ & habeant̄ bōa. Quæ tā& si hoī ad bene uiuendū aliquid afferri uideant̄. hūc tamē bonū p̄ se nequeūt efficiere. Quid enim ualent exempli gratia diuitiæ sine beneficentia liberalitateq; in pauperes.

CXXVI. AEMY. Sed isto modo nē liberalitas quidē erit ulla: si copiæ deerūt. HAEDVS. Nō ideo

nulla fuerit p̄fecto: nec sine sua magnaq; mercede: q̄ & si benignitas in dādis distribuēdisq; facultatib; maxie elucet. beniuolentia tamen unde illa manat ex aīo menteq; proficiscit̄. Nō igit̄ minor erit: quæ affectu magna erit: quāuis alii p̄sit nemini. Satis eī illi sup̄q; ē: misereri prodesseq; omīb; & uoluisse & semp̄ uelle: mō adsit facultas. Quæ tamen copia propter se nullo mō expetēda est: quippe quæ nihil habeat in se ueri ac certi boni. Idemq; licet de cæteris fortunæ bōis dicere. Quæ quidem habenti erūt nō inuilia: si bene his uter̄. Sin uero male. nō eī solū nō proderūt: sed nocebūt etiam.

CXXVII. Quare nequeo nō mirari: q̄ cū capessendæ retinendæq; beatitudis una sit omniū uoluntas. (omnes enī beatū esse uolumus) tot tamen tāq; dispares

Sint ipa de beatitudine snia. Existimat aut Augustinus
 id accidere: no q beati esse oes nolit: sed q ubi sit beati
 tudo: no oes norit. Si ei no nesciret no utiq ab aliis in
 animi uirtute: ab aliis in uoluptate corporis: ab aliis atq
 aliis alibi atq alibi esse putare. **AEMY.** Quo igit
 mo amat oes: quod no oes sciit: si uerz e: no amari posse
 quod nescie? **HAEDVS.** Beatitudinem ab oib &
 amari & quari certum est. Qua iccirco omnes expetit
 q ea esse sciit: q ubi & qua uera illa sit: no oes norit
 No igit omnes qui beati esse uolunt: si no in quo uerse
 beatitudo: ante cognoscant: beati esse possunt. **AEMY.**
 Mihi uero uidetur: ne istud quidem cupia pdesse ad
 beatitudinem adipiscendam: nisi secundu beatitudis au
 ctore deum uiuat. Quod qui no uult. (na nolunt plurimi.)
 is certe beatitudinem negligit. No igit uerz e: oes hoies
 beatos esse uelle. **HAEDVS.** Immo uero id no falso
 dicit: tam & si qui uolunt: no omes id efficere contendunt.
AEMY. Nempe no contendunt: quoniam no falsum e
 omnes beatitudinem non expetere. Quam qui expetit
 licet nonnunq errent in deligendo sine boni. quodcuq
 tamen opinentur bonum: id certe uolunt: uiribusq om
 nibs psequi & adipisci student: adeptoq fruuntur: gau
 dent: letatur. Itaq mihi uidentur hi potius beati: qui ut
 uolunt uiuunt. Hoc ei pacto no falsum erit: uel: le omnes
 beate uiuere: quando quidem omnes ita uolunt: ut quemq

XCII.

maxime delectat. HAEDVS. Etia ne: si no recte no-
 luit. AEMY. Vtiq. Na ipa nos necessitas huc cotru-
 dit. Si ei aut re: minime honesta: aut honeste adexioe
 no pbata quisqua opinet cupiatq sese beatum fore: no
 aliud quidem uolet q quod optat. Alioquin eo reuolue-
 mur: ut fatendum sit quempiam se beatum esse uelle: sed
 eundem nolle: si forte non quod uult & optat: sed aliud
 uult penitus & cupit. Quo quid potest esse repugnan-
 tius: quid absurdius? HAEDVS. At: ut ait Cicero)
 uelle quod non debeat: id ipsum est miserimum. Nec ta-
 miserum est: non adipisci quod uelis: q adipisci uelle
 quod non oporteat. Quis igitur ita excus est: ut dicas
 aliquem ideo beatum: quia uiuit ut uult: cum non recte
 uiuit? Qui profecto & si tum est miser: tamen minus es-
 set: si nihil eorum qua perperam uoluit: habere potuis-
 set. Iniquo enim animo uel solo efficit quis miser. Sed
 multo inferior: cum mali cupiditas animi adimpletur.
 AEMY. Quid igitur nos his eripiat ex angustiis?
 HAEDVS. Nempe id quod & uerum est: & nemo
 pla negat omnes hoies beatos esse uelle: idq amore ar-
 detissimo expetere: eaq ob re certa quosq cupe: nec que
 q amare posse: quod oio quid uel qle sit ignorat: nec pos-
 se nescire quid sit quod se uelle scit. Ex quo fit: ut beata
 uitam omnes sciat: uelit: expetat. Et si uero beati omnes
 id quod uolunt habent: no tamen oes qui habent quod

J
A

Beatus
975

uolunt: cōtinuo sunt beati. Cōtinuo autē miseri sunt: qui
 uel nō habent quod uolūt: uel id habent quod nō recte
 uolūt. Nō est igit̄ beatus: nisi qui & habet quæ uult oīa
 & nihil uult haud recte. Ille quippe beate uiuit qui ui
 uit ut uult: nec male quicq̄ uult.

CXXVIII. AEMY. At ne is quidem uidet̄ be
 atus esse: si forte id quod bonis oīb; sēpe accidit: paup
 tatem: dolorem: cæcitatem: exilium: seruitutem: cruciatus
 corporis: multaq; p̄terea id gēnus quæ casus īportat pa
 tiatur. HAEDVS. Qui beatus esse nemo potest: qui
 nō cōmoda fortunæ omnia incōmoda uo magno animo
 inexpugnabiliq; negligat. An nō beatus est: qui nō mō
 cū fortunæ nō cedit blādienti: uer̄ etiā cū resistit seuien
 ti: gaudet & lætatur. Nō enim nescit sese nisi pugnādo
 nisi reluctando: nisi deniq; deuictis suisq; hostib; non
 posse coronari. Quæ quidem uictoria potissimū fortitu
 dine cōstātiaq; cōficitur. AEMY. Ista igitur beati
 do in animo forsitan esse potest: non etiā in corpore.
 Ergo nō omnino beatus est: qui uel corpore patitur. His
 enim ex duob; cōstamus omnes. HAEDVS. Fateor
 id quidem. Nō enim dū in mūdo sumus: cuius mala pa
 timur: nisi firmissimæ cuiādam spei fidentes beati sumus.
 Nō igitur ab re multo ante dixi. Qui hostes uicerit: eū
 nō iā corona donatū: sed donandū esse. Quod quidem
 nō ante fuit: q̄ e mūdo quis decedat: & in cælum migret.

.XCIII.

Tum enim gloriæ coronā immortalitatisq; consecutus:
plane beatus erit. Nā ex quibus beatitudo maxime cō-
stat: quæq; hic esse nullo mō possunt: ea illic: ut inquit
Augustinus) erūt omnino: ut quæadmodum uolet quis
q; uiuat: necq; uelit: necq; possit male uiuere: nihil cupiat
quod desit: nihil desit: quod desideret: quādoquidē ade-
rit quicquid amabit: nec quod nō aderit: expeteēt. Fue-
rit enim bonum quicquid ibi erit: & summus deus erit
summum bonū: & (id quod est omnium scelicissimum) ita
semp fore certū erit. Quāobrem & si beati omēs esse uo-
lumus. nō tamen omnium est fides: nec patiētiae ad iumē-
um spes: nec charitatis uirtutū parens reliquarū: quibus
ad sclicitatē illam ueram pueniēt. Itaq; cui hæ deerūt.
summū aliquod bonū quo se opineēt effici beatū posse:
sibi coningat statuatq; necesse est. nec aliud quidem q̄
quod ad uoluptatem corporis p̄tineat: & in his fortu-
næ bonis numeret: quæ plerisq; utiles atq; iucundæ &
uidentur & iudicantur.

CXXIX. Non enim semotis ueris illis diuinisq;
uirtutibus quicq; restat quod hic amari appeti ue possit: p̄-
ter corporis aut fortunæ bōa: aut ea demū: quibus hæc ip-
sa parari solent. Quæ si etiā beatitudinē quandā posses-
soribus afferre uideant. hæc tamen nō amplius duret ne-
cesse ē: q̄ illa aut iure naturæ: aut fortunæ uī tollantur:
aut cerie a moriēte possessore deserant: ut taceam q; nec

labore sine maximo quaruntur: nec custodiuntur sine cura
solicitudineque maxima: nec sine perpetuo quodam metu con-
seruantur: nec sine dolore tandem incredibili diuturnoque per-
duntur. Nihil autem tutum esse potest: ubi fortuna domina-
tur. Quam nisi qui contempserit: superabit nemo.

CXXX. Sed ne recte quidem spernet: nisi qui tribus
illis de quibus paulo ante dixi: quaeque theologicas appellat
uirtutibus flagrarit. Flagrabit autem is profecto: qui non modo
mundum: uerum etiam se ipse ita spernet atque abiiciet ut contem-
ni quoque a mundo & negligat & gaudeat. Quae quidem
maxima sunt iudicia deo adhaerentis animi. Quare sum-
mus ille euangelista inquit: omne quod ex deo natum est
set uincere hunc mundum. hoc est. ea contemnere quae in
mundo bona uidentur. Victoriā autem in fide maxime uersa-
ri. Ex quo elicitur eum qui mundum diligit: neque charitatem
habere neque fidem: cum praesertim charitas (ut diximus) non
aliud sit quam deus. Quae qui amauerit. is mundum oderit ne-
cesse est. Non enim ex duobus maxime contrariis alterum ama-
re sine alterius iniuria quisquam potest. Hostis igitur alte-
rius mox fiet: ut adhaerit alteri. Nam (ut Iesus ipse ait).
Qui non est mecum aduersum me est. Et Ioannes euā-
gelista. Qui uoluerit amicus esse huius seculi: inimicus
dei constituetur.

CXXXI. Scimus igitur duas nobis omnino oppositas esse
se uitas. Vnam quidem uirtutum quae dei est: & in caelum ducit.

Viciorū mundi uē alterā: quæ ad inferos. Vtrā autē deli-
gere uelimus: in nostra ē potestate: quæ id haud recte pos-
sumus: si nō quis sit rerū finis agnoscamus. Sed cū tene-
amus īmortales esse aīas: quod multi etiā senserūt philo-
sophorū: & finē rerū esse summū siue bonū siue malum
boni uero auctore & fonte deū: quæadmodū e cōtra ma-
li incētorē adiutorē uē homicidā illū qui peccat ab ini-
tio diabolū: quicq; mūdi huius princeps esse dicit. quis
hæc cogitās tā desipiat: ut malū q̄ bonū & amare & adi-
pisci malit: cū præserī bonus ille deus bonos faciat: his-
q; summū præmiū .i. beatitudinē tribuat īmortalē. Alii
uero huic cōtrariū amatores mūdi: atq; ideo suos quos
blanditiis deceperit: secum ducat ad summum malum .i.
ad supplicia infinita mortemq; ppetuam!

CXXXII. Sit igitur hæc in primis a peccato ab-
stinēdi cautio: ut tū hos boni maliq; principes: tū quid ex
utrouis cōsequi possimus: sæpenūero ante mentis oculos
cōstituamus: uersariq; patiamur. Deīde ut toto ei aī af-
fectu adhæreamus p charitatē: quæ summi boni largito-
rē eē scimus. Facile uero adhærebimus: si illo auctore de-
licias aī id quod & rō et natura ip̄a suadet) psequemur
corporis abiiciemus. Sed quis nō itelligat eē aīum corpo-
re p̄statiore lōgeq; p̄ciosiore: cū alter īmortalis sit: alterum
mortale: Ex quo fit nimis: ut animus immortalis atq;
azilis natura immortalibus reb; sublimibusq; oblectet̄.

Corpus e cōtra q̄ suapte natura pōderosum est terræq̄
 adhærens & mortale: nō ab re quidē infimis terrenisq̄
 rebus atq̄ ideo p̄iturus facile sese dedat. Quis igit̄ nisi
 beluæ similis nō potius amet sublimia q̄ infima: caelestia
 q̄ terrena: immortalia q̄ p̄itura: deū q̄ mundū. *modq̄*
CXXXIII. AEMY. At omnes isto mō beluæ
 plane sumus. Cedimus enim ut inquis facile corpori.
 Quam quidem ego rem & si ip̄o uideo usu nō falsam
 esse: ita tamen esse miror. Nā cum maior uis animi sit q̄
 corporis: immo uero corporis sit oīo nulla: nisi quæ ab
 animo p̄ficiscit̄: q̄ is illud uiuificet: eoq̄ utat̄ p̄ uolun-
 tate: quæ quidē in animo est: nō in corpore: eaq̄ libera.
 quid quæso cause ē: cur nō magis faciliusq̄ corpori ani-
 mus q̄ aīo corpus dominet̄? **HAEDVS.** Non una
 tantūmodo istius rei causa: sed plurimæ afferri solēt. Il-
 laq̄ in primis: q̄ cum ut philosophus arbitratur princi-
 pium amoris a uisu sit dubiū est nemini: quin magis di-
 ligibilia uideantur quæ oculis subiacent q̄ quæ minime.
 Nam illa de quib̄ iā diximus inuisibilia tā& si uel in
 intellectu cōspiciuntur: credunturq̄ magna & summa esse
 quoniā tamen ea nōdum cernimus: hisq̄ nōdum frui-
 mur: facile oculorum sensuūq̄ cæteroz iudicio atq̄ ui-
 discedimus ab illis: trahimurq̄ ad uisa: q̄ ea nobis simi-
 liora p̄ximioraq̄ uideantur. Nā hīs oblectari maxime
 solemus. Altera causa est: q̄ futuris bonis p̄sentia ce-

dere uix possunt. Rarius enī inueniē: qui quod habet
 id cōmutandum putet: quæ sunt aliquando futura. Dif-
 ficile quippe ē: ut quis certis tum periculis: tum damnis
 spem futuræ uitæ existimet emendam: cū presertim igno-
 ret: ea ne habiturus sit quæ sperat: & p̄sentia bona hu-
 ic maxime tempori necessaria: nō aut̄ illa uideant̄. Ter-
 ciam sane causam quidā eam esse aiunt: q̄ cum (ut in-
 quit apostolus) summum bonum quæ beatitudo ē æter-
 na: ita quidē excellat: ut ab humano corde quale sit ne
 cogitari quidem possit: non facile homīes huic student:
 q̄ arduo in loco situm captūq̄ impossibile: quemadmo-
 dum id sperare: nedum adipisci queant: non plane a-
 nimaduertunt: cum presertim huius bona mundi pluri-
 ma: quæ tamen alii quondam assecuti sunt: pleriq̄ nul-
 la ui assequi potuerit: nulloq̄ conatu. Sed impedimen-
 ta ista om̄ia excusationes ue potius sunt eorum: qui a fi-
 de: qui a spe: qui a charitate maxime abhorrent: huma-
 nisq̄ tantummodo uiribus: nō etiam diuino adiuuen-
 to existimant summum illud bonum obtineri oportere.
 Itaq̄ cur facilius bonā corporis q̄ animi sequamur: nul-
 lam aliam reor̄ esse causam uerisimiliorem: nisi quia li-
 beri cum sumus: sed tamen originalis illius culpæ fomi-
 te: ut ad malum proni: sic auersi a bono: non difficile
 adheremus ei ad quod inclinamur malo: quod quidē ē
 corpore maxie uersat̄. Quis aut̄ me ait apostolus libe-

rabit de corpore mortis huius. Quare ne i le quide & si
gratia divina fruebat: no uel minima quada pta uisus
est admisisse. Quod nolo inquit malu: hoc ago. Video
eni alia lege in mebris meis repugnate legi metis meae
& capiuate me in lege peccati: quae e in membris meis.
Siquidem lex metis e ro: peccati uero lex corporis sensuum
ue appetitus. Na & si huc ipm nostri (ut ante diximus)
nonnunq etia bona accipiunt in parte: ut cum referunt ad
intellectum. plerumq tamē solet is in mala accipi: proq
sensuum mori poni.

CXXXIII. Oppugnat igitē semp rone appetitus
eacq impedit: ne plane sit libera. Idemq in appetitu ro
moliē. Quo quide praelio assiduo intestioq sit: ut distra
hae animus: ob eacq re no quod uolumus: id semp faci
amus. Facimus aut siue bonu siue malu: cu horz alterz
inter se familiaru domesticorūq hostiu: alter debellauit
sibiq asciiuit hois arbitriu. Na eiusmoi certamen non in
alio quide penitus uersat: q in suadēdo meti. Quae tan
de ab altero psuasa: refugit alterz. Qui tamē etia deui
ctus: illam sibi rursus nitie uendicare: Atq ideo ne so
litario quidem homini bellum deesse unq potest.

CXXXV. AEMY. An no debuit deus: ad que
cu optimus existat: certe pmet optima efficere: optimu
effingere hominem .i. talem: qui peccare nullo modo
posset?

//
→

//

//
→

(
A

CXXXVI. HAE. Quid si optimus iccirco factus dicitur: quia peccare potest: & id est quod maluerit. Nam & si ista heri questionem, ut mihi uidetur, dissoluit antonius: cum inquit nulla uirtute atque ideo neque laudem neque gloriam ei accidere ullam posse: qui in bono perseveraret. si is malum omnino facere nequiret. illud tamen addideri hominem ea de causa conditum fuisse: ut beatitudine frueretur. Quod cum ita sit. eum uoluit deus esse tale: qui quodam suo modo bene mereri de diuina liberalitate posset: ut beatus tandem factus: gloria fulgeret amplius ore. Sed ne illa quidem ratio perirenda est: quae ad diuinam maxime iusticiam: tum declaranda: tum etiam efferenda ualeat. Quis enim recte dixerit: non optimam in homine fuisse liberi arbitrii conditionem: quae deus bene meritos efficit beatos. male uero non infelices solum: sed aeternum etiam infelices ac miseros.

CXXXVII. AEMY. Mihi uero uidetur non omnino aequum esse: danari homines peccatores: si ad malum priores natura nonnumquam a mundo: sed a diabolo saepius: a corpore uero ipso sepe oppugnantur. Quis enim tot tantisque ac tam assiduos hostes sepe superare solus possit. **HAE.** At mihi contra uidetur de peccatione peccati hominem habere nullam. Numquam enim iustus ille iudex deus hunc condennaret delinquentem: nisi aduersus tot eius hostes: tantisque insidias atque discrimina longe prestantiores ei propugnatores multoque ualidiora praesidia tribuisset. Quis enim nisi suae uel negligens uel prodigus salutis: deo proferat diabolum corpus aeterni appetitum: mundum deique siue caelo siue bonis

uiris! Qui cum recte uiuant. nimirum indicant ceteros
 mo uelint:æque posse uiuere. Est igitur uoluntas quæ ho
 mines uel dānat uel coronat: q̄ nemo fiat bonus: nemo
 malus: nisi sp̄te uelit. Quorū tamē alterz sine diuīa es
 se gratia: alterz cum gratia nunq̄ potest. Nā cū minime
 mereri posset homo: nisi uinceret uincere aut nullo mō:
 nisi haberet quibus cum luctaretur: quosq̄ uirtute supe
 raret. statuit ei deus aduersarios: qui sine ulla securitatis
 illum requie uexarent: nequirent autem uincere: nisi se
 se ille uolens dedisset. (Nam teste apostolo.) fidelis est
 deus: qui non patitur nos tentari supra id quod possu
 mus. Quin etiam facit cum tentatione prouentum: ut
 possimus sustinere. Non enim mundum diabolum uo
 permittit: ut quicquid uolunt: quicquid sciunt: quicquid
 deniq̄ habent uirium in nos effundant. Quare tamē si
 corrupta ab origine natura ad malum (ut sæpe diximus)
 nō etiā ad bonū est p̄liuior. diuina tamē gratia spirāte
 quæ p̄sto est oībus: mō hāc suscipiamus: peccata facile ui
 tabimus: ea p̄fertī quæ maxime p̄mescenda sunt morti
 fera: bonūq̄ opabimur: qui charitatis fructus est uberrī
 mus. De q̄ nō ita est a me quidē disputatū: ut nihil am
 plius: nihil ue subtilius de ea dici possit: quā oīum uirtu
 tum diximus esse maximā: q̄q̄ sola summū illud quod
 ab oībus expetit̄ bonum beatitudoq̄ paratur: sed ne ha
 beret a uobis ī humanior: si quæ a me scire op̄aremī: ea

//

//
A

//

//

C

//

//

uobis praesertim eflagitantibus non omnino parefecit
sem. Vos igitur tadem & hortor & moneo; obsecro etiã:
ita charitati studeatis: sine qua salui esse non ualemus:
ut nul.ũ aliud amoris genus excellentissimæ huic uirtu-
ti anteponendum esse iudicetis.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

QVINTII AEMYLIANI CIMBRI
ACI POETAE CARMEN EPI-
GRAPHICON IN TRES
HAEDI ANTERO
TICORVM LIBEL-
LOS ADLEC-
TOREM

Tres sumus hic lector prisca grauitate libelli:
Quos Hædus dominus sustulit aoniis.
Scriptos in Venerẽ: mollesq; cupidinis arcus:
Quod si nõ credis: hoc lege epigraphion.
// Primus habet: quid tela: quid arcus signet amoris
Cum facula: & spectris a capite usq; pedes.
Atq; inibi plane miseros ostendit amantes:
Et probrũ capti seruitiumq; animi.
// Alter quid pueri contraria signa tenentis
Denotet idolũ lector ab Hippolyto

XCII

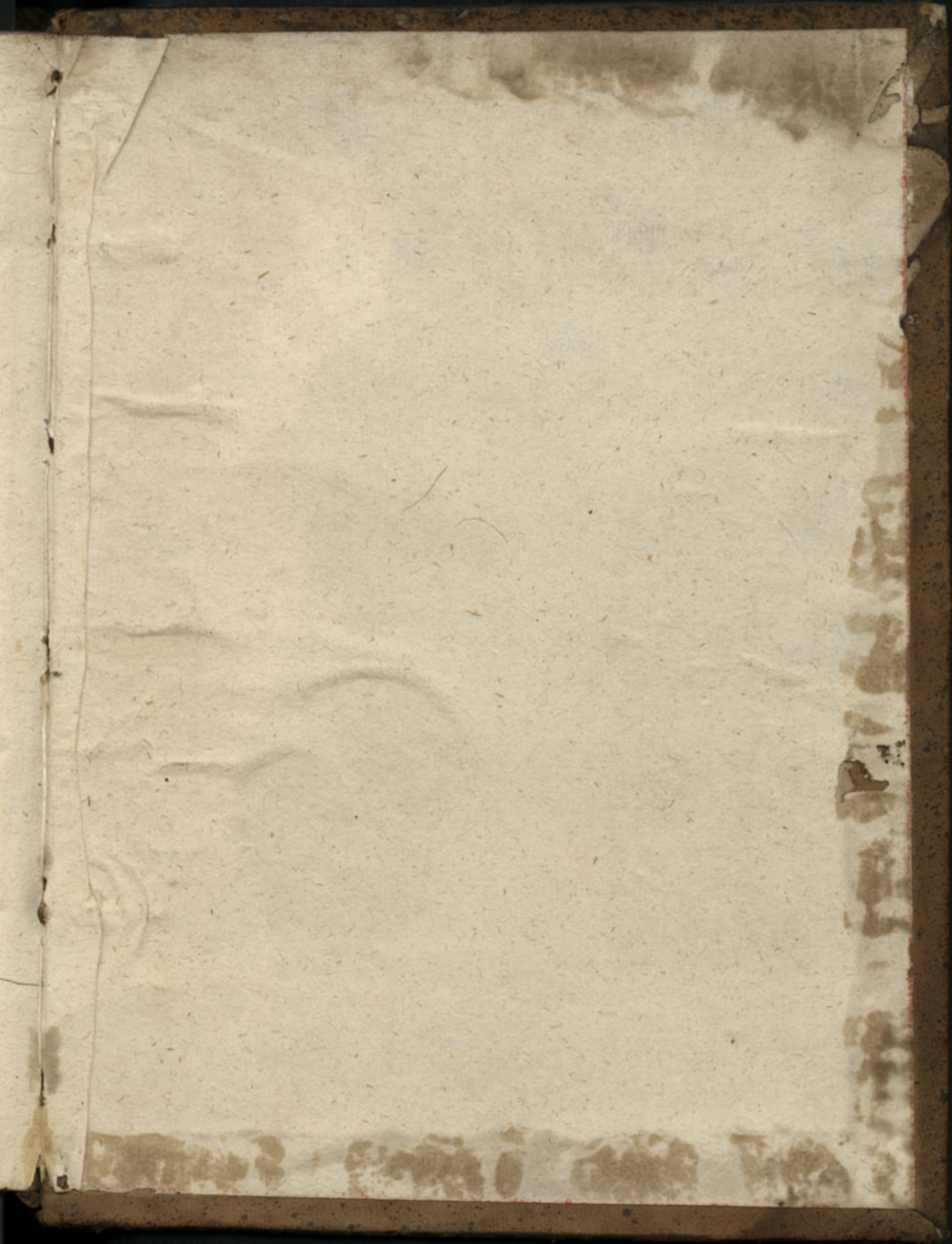
Hic aperit plagas: & uulnera curat amantum
Putria phillyride fortius aemonis:
Tercius astriferi limen tibi monstrat olympi:
Quo phaethontæis est uia trita rotis.
Qua nunc sanctæ animæ: post reddita corpora uitæ:
Ibunt æthræi lucida in astra poli.
Quo si te ire iuuat: mūdanas desere curas:
Desere & aligeri sordida castra ducis
Quid iuuat affectu lasciuo ducere uitam!
Et tantū ingratis uiuere diuitiis!
Quam melius seruire deo: spes una salutis.
Hæc homini: multum cætera fraudis habent
Sol redit: & semper reparat dispendia phæbe
Annus adest iterum: nos semel occidimus.
Vis iterum quondam uitales surgere in auras
Morte obita: & longum uiuere: uiue modo.

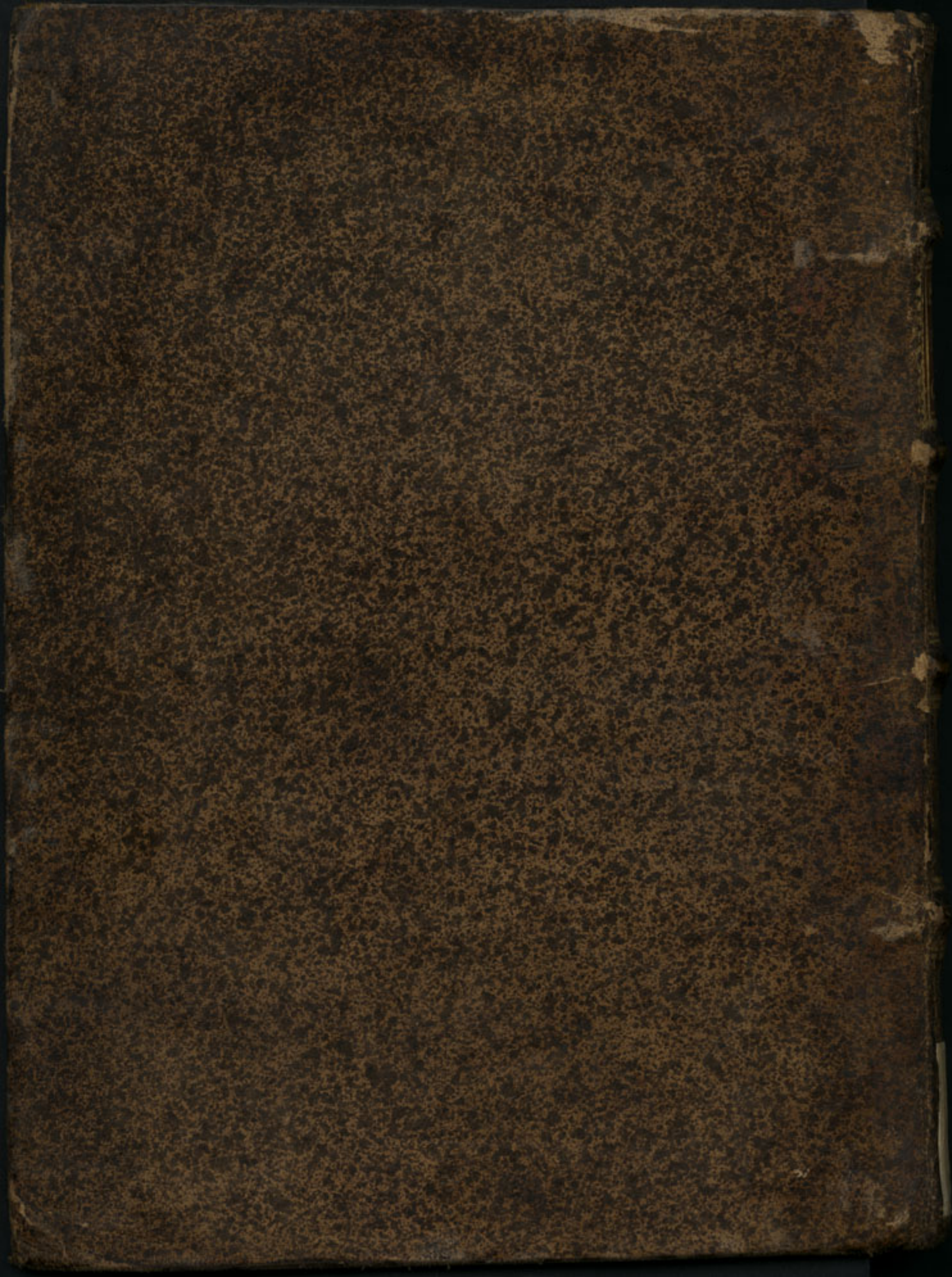
ACCVRATISSIME IMPRESSVM
TARVISII PER GERARDVM
DE FLANDRIA. ANNO SALV-
TIS. M. CCCC. XCII. DIE. XIII. OC-
TOBR. IS. SVB MAGNIFICO
PRAETORE AVGVSTINO
FOSCARINI.

:: FINIS ::

1492

PRIMO
PIETATIS
CONGRUUM

Sala

Gab. R

Est.

Tab. 10

N.º 8